

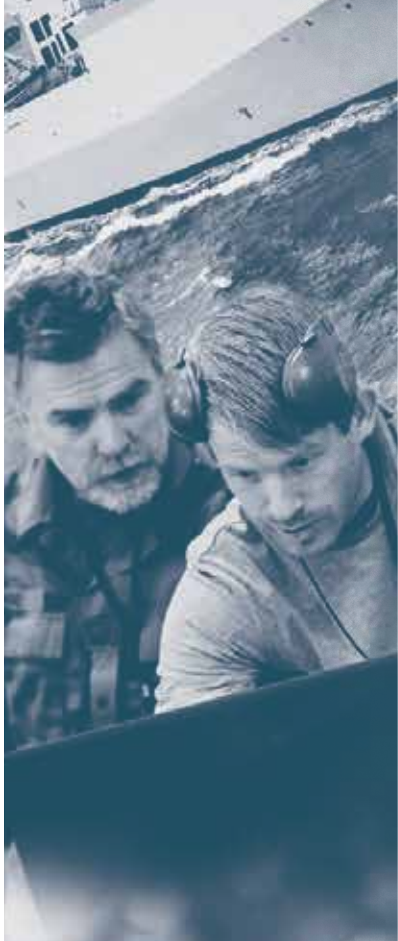
FORSVARSmaterieLL

Årsrapport 2016

VI UTRUSTER FORSVARET

Kort fortalt

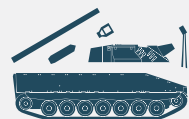
Dette er Forsvarsmateriell

13,2

MILLIARDER I BUDSJETTRAMME

Visjon: **Relevant og tidsriktig**
 Misjon: **Vi utruster Forsvaret**
 Verdier: **Integritet, respekt og ansvar**

Rundt
170
prosjekter

Mer enn
500
kontrakter

LAND

HOVEDSYSTEMER
INDIVIDER
MATERIALER

5
1363
113 000

MARITIMT

6
44
92 200

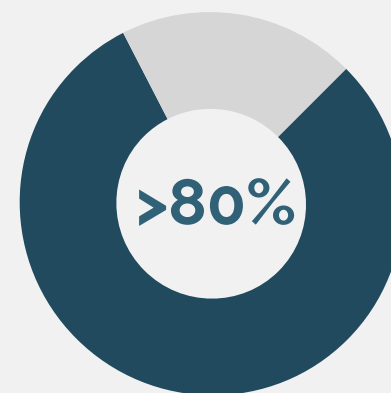
LUFT

7
107
211 000

1300

MEDARBEIDERE

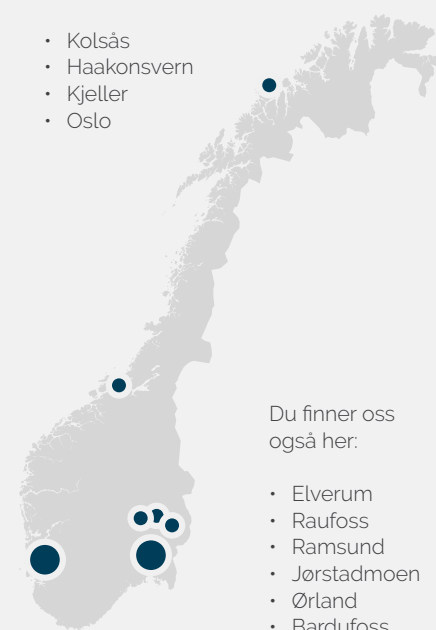
40% MILITÆRE 60% SIVILE

Over 80 prosent av våre ansatte har bachelor eller høyere utdanning.

VÅRE HOVEDLOKASJONER

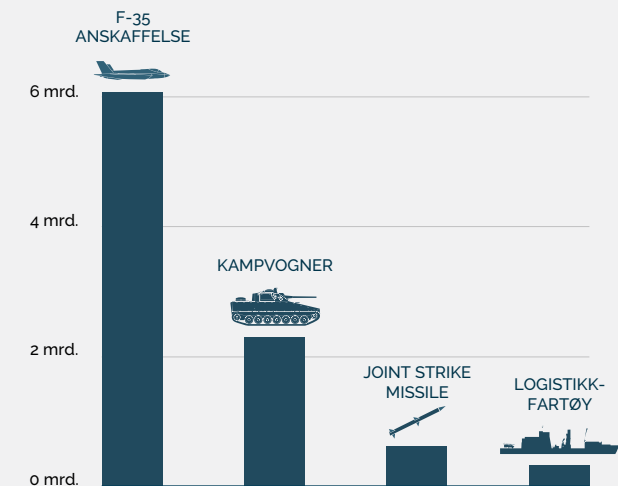
- Kolsås
- Haakonsværn
- Kjeller
- Oslo

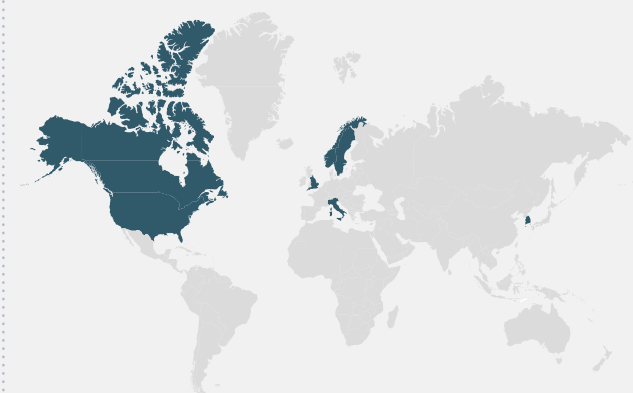
Du finner oss også her:

- Elverum
- Raufoss
- Ramsund
- Jørstadmoen
- Ørland
- Bardufoss

VÅRE STØRSTE PROSJEKTER 2016 I KR.

HER ER VI I VERDEN

- Sverige
- USA
- Sør-Korea
- Italia
- England
- Canada

Hele denne årsrapporten er designet av Forsvarsmateriells egen kommunikasjonsavdeling og trykket av Forsvarets trykkeri på Akershus festning.

Innhold

I: Leders beretning	06	IV: Styring og kontroll i virksomheten	32
II: Introduksjon til virksomheten og hovedtall	08	Mål- resultat- og risikostyring	34
Forsvarsmaterielle samfunnsoppdrag	10	Intern kontroll	34
Organisasjon og ledelse	10	Riksrevisjonen	36
Visjon, misjon og verdier	12	Overordnet vurdering av modenheten i styrings- og kontrollprosessene	36
Samarbeid med andre	12	Forebyggende sikkerhet	37
Hovedtall 2016	14	Beredskap	37
		Varslingskanal	37
III: Årets aktiviteter og resultater	16	V: Vurdering av fremtidsutsikter	38
Mål L1: Planlegge og fremskaffe materiellkapasiteter til Forsvaret og øvrige etater	20	Mål L1: Planlegger og fremskaffer kostnadseffektivt materiell	41
Mål L2: Sikkert materiell tilgjengelig til bruk i Forsvaret og øvrige etater	22	Mål L2: Utfører effektiv eierskaps- og materiellforvaltning	43
Mål Ø1: Resultat i henhold til budsjett	26	Mål Ø1: Anvender tildelte midler nøkternt og effektivt	44
Mål Ø2: Kostnadseffektive materiellsystemer for Forsvaret og øvrige etater	28	Mål I1: Ivaretar forebyggende sikkerhet og forsvarlig forvaltning	44
Mål I1: Sikre forsvarlig forvaltning	29	Mål I2: Videreutvikle virksomheten	45
Mål I2: Videreutvikle virksomheten	29	Mål M1: Innehar riktig kompetanse til rett tid	45
Mål M1: Rett kompetanse	30		

VI: Årsregnskap	50
Ledelseskomentarer	54
Kontantregnskapet	56
Virksomhetsregnskapet 2016	62

Tabelloversikt

Tabell 1: Hovedtall 2016, i 1 000 kr	14
Tabell 2: Balanse 2016	15
Tabell 3: Nye kontrakter inngått i 2016	21
Tabell 4: Gjenkjøpsavtaler inngått 2016	22
Tabell 5: Materiellsystemer overført til drift i Forsvaret 2016 med angivelse av overføringsverdi	23
Tabell 6: Stillingsgrupper og kjønn	50

Figuroversikt

Figur 1 Forsvarsmaterielle organisasjonskart per 31.12.2016	11
Figur 2 Status for måloppnåelse 2016	18
Figur 3 Målbilde 2017-2020	41

Tillegg til årsrapport

Miljøredegjørelse	47
Likestilling og mangfold	48

Leders beretning

UTFORDRINGER MED ET SMIL: Direktør Mette Sørfonden forteller om status og utfordringer i Forsvarsmateriell i Oslo militære samfund. Foto: Elisabeth Sandberg/Forsvarsmateriell

Forsvarsmateriell har fått i oppdrag å bidra til å bygge Norges forsvarsevne. Det skal vi gjøre gjennom å utruste Forsvaret og andre etater med relevant og tidsriktig materiell i tråd med vedtatt langtidspan for å sikre kampkraft og bærekraft.

Forsvarsmateriell ble besluttet etablert gjennom tre faser. Første fase startet i april 2015, og ble avsluttet 1. januar 2016 etter god styring gjennom en egen interimorganisasjon. Andre fase var hele 2016 med nødvendige tilpasninger for å videreutvikle virksomheten til en funksjonsdyktig etat.

Vi er fra 2017 i den tredje fasen. Denne går frem til 2020, og er omtalt i en egen plan «Fase III – plan for videre utvikling 2017–2020». Planen konkretiserer tiltak for videre kompetansedreining og effektivisering i etaten.

Året 2016 har vært preget av etableringen av en funksjonsdyktig etat, samtidig som vi kontinuerlig har lagt vekt på å opprettholde gode leveranser til Forsvaret. Overgangen til periodiserte regnskaper med etablering av åpningsbalanse kombinert med oppgraderinger av forvaltningssystemet ved inngangen til 2016 har vært utfordrende. Utfordringene er i stort håndtert gjennom 2016, men det er fortsatt risiko for at evnen til forsvarlig forvaltning påvirkes av disse samtidige og komplekse endringene. Vår budsjetttramme for 2016 var på 13 mrd. kroner, hvorav nesten 7 mrd. kroner er investert i F-35-kampfly gjennom kampflyprogrammet. Vi mottok to F-35-fly i 2016 og har overlevert disse til Forsvaret. Norge har nå fire kampfly totalt. Alle flyene befinner seg i Arizona til bruk i en felles pool for trening av piloter og utdanning av teknisk personell.

Andre sentrale leveranser er utarbeidelse og overlevering av seks helhetlige beslutningsgrunn-

lag til Forsvarsdepartementet for nyanskaffelser av materiell, overlevering av 57 CV90-kampvogner til Hæren, og ett nytt NH-90 helikopter til Luftforsvaret. Totalt i 2016 har Forsvarsmateriell overlevert materiell til Forsvaret for mer enn 5 mrd. kroner, og investert og bygget varige vedier for fremtidig overlevering til Forsvaret for 9 mrd. kroner.

Regnskapet for 2016 viser at Forsvarsmateriell oppnådde budsjettbalanse i etableringsåret og samtidig innfridde et effektiviseringskrav på 56 mill. kroner med dokumenterte gevinster på 63 mill. kroner. Vi er svært fornøyde med innsatsen som er gjort i organisasjonen for å håndtere etableringen av en funksjonsdyktig etat samtidig som resultatkrav nås.

Ved overgangen til 2017 og fremover intensiveres arbeidet med kompetanseutvikling, optimalisering og effektivisering. Den vedtatte langtidspanen for forsvarssektoren innebærer en betydelig økning i investeringsnivået. Det skal investeres i kapasiteter som ubåt, luftvern, maritime patruljefly og kystvaktfartøy. I tillegg er det planlagt betydelige investeringer i informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). Dette er store oppdrag som krever tilstrekkelig kapasitet, kompetanse og god planlegging. I 2017 har vi særlig store leveranser av luftmateriell. Dette vil kreve mye av organisasjonen, og vi vil derfor rette ekstra stor oppmerksomhet mot disse områdene det kommende året.

Det forventes at Forsvarsmateriell skal bidra til forbedret materiellforvaltning, bedre prosjektkvalitet og kortere gjennomføringstid for materiellprosjektene i sektoren. Vi må i årene som kommer klare å tilpasse både organisasjon og tjenester til oppdragsmengden.

Forsvarsmateriell opplever et konstruktivt samarbeid med tjenestemannsorganisasjonene og vernetjenesten på alle nivåer i organisasjonen, noe som bidrar til gode løsninger. ■

Oslo, 3. mars 2017

Mette Sørfonden

Mette Sørfonden
direktør for Forsvarsmateriell

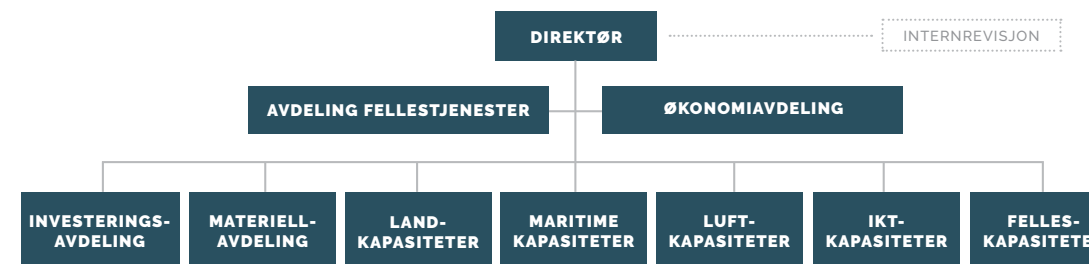
||

Introduksjon til virksomheten og hovedtall

==

PIRATJAKT: Mannskap ombord på et Orion P3N overvåkingsfly leter etter pirater under Operasjon Ocean Shield i Adenbukta. Foto: Torgeir Haugaard/Forsvaret

Figur 1:
Forsvarsmateriells organisasjonskart per 31.12.2016

Forsvarsmateriells samfunnsoppdrag

Forsvarsmateriell ble etablert som forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet 1. januar 2016. Divisjonene Landkapasiteter, Maritime kapasiteter, Luftkapasiteter, Felleskapasiteter og IKT-kapasiteter samt investeringstaben og deler av Forsvarets logistikkorganisasjon stab ble overført fra Forsvarets logistikkorganisasjon og var ressurs- og kompetansebasen for etablering av etaten. Forsvarsmateriell skal på vegne av staten ved Forsvarsdepartementet planlegge, anskaffe og forvalte, samt utfase materiell for Forsvaret og øvrige virksomheter i forsvarssektoren. Forsvarsmateriell skal forvalte materialet gjennom hele dets levetid for å ivareta ytelse, teknisk tilgjengelighet og sikkerhet i henhold til lover, regler og øvrige krav. Forsvarsmateriell er tillagt fagmyndighet for materiell i forsvarssektoren. Ved etatsopprettelsen ble oppgaven å planlegge investeringsprosjekter flyttet fra Forsvaret til Forsvarsmateriell. I tillegg har flere oppgaver knyttet til internasjonalt materiellsamarbeid blitt delegert fra Forsvarsdepartementet til Forsvarsmateriell i løpet av 2016.

Forsvarsmateriell har følgende hovedoppgaver¹:

- bistå Forsvarsdepartementet, Forsvaret og øvrige virksomheter i planleggingen av materiellprosjekter
- planlegge og gjennomføre materiellinvesteringsprosjekter for Forsvaret og øvrige virksomheter
- forvalte materiell
- ivareta fagmyndighet materiell
- gi råd til Forsvarsdepartementet og virksomheter innenfor organisasjonens ansvarsområder

- støtte Forsvaret og øvrige deler av sektoren med kompetanse innenfor organisasjonens ansvarsområder
- følge opp internasjonalt materiellsamarbeid og bistå Forsvarsdepartementet med markedsføring av norsk industri
- ivareta den nasjonale forsvarsindustrielle strategien etter føringer gitt av Forsvarsdepartementet
- utarbeide og vedlikeholde en årlig plan for avhending av utrangert materiell
- forvalte og avhende materiell som er utrangert fra etatene i forsvarssektoren og som er besluttet avhendt
- fastsette og føre lovpålagte registre som kjøretøyregister, våpenregister, luftfartøyregister og fartøyregister

Organisasjon og ledelse

Forsvarsmateriell har brukt 2016 på å etablere nødvendige funksjoner og legge til rette for å være en funksjonsdyktig etat, parallelt med tunge leveranser innenfor hovedprosessene. Etatens hovedprosesser er å anskaffe, forvalte og utfase materiell. I 2017 vil vi legge fokus på å forbedre hovedprosessene gjennom kompetanseutvikling, optimalisering og effektivisering. Forsvarsmateriell har avdelinger på ulike steder i landet, blant annet i Bergen og Harstad. Vi har størst aktivitet på det sentrale østlandsområdet med hovedavdelinger i Oslo, på Kjeller og på Kolsås. Vi har også personell stasjonert i utlandet, blant annet i USA, Sør-Korea og Sverige.

FORSVARSMATERIELLS LEDERGRUPPE PER 31.12.2016

	Mette Sørfonden	direktør for Forsvarsmateriell
	Dag Stølan	investeringsdirektør og nestkommanderende, generalmajor
	Arne-Vetle P. H. Gulliksen	avdelingsdirektør for Økonomiavdelingen
	Anders W. Skumsnes	avdelingsdirektør for Fellestjenester ²
	Jonny M. Otterlei	avdelingsdirektør for Materiellavdelingen
	Morten Eggen	sjef for Landkapasiteter, brigader ³
	Bjørge Aase	sjef for Maritime kapasiteter, flaggkommandør
	Diederik Kolff	sjef for Luftkapasiteter, brigader
	Gunnar O. Arneberg	sjef for IKT-kapasiteter, flaggkommandør
	Lars T. Dahl	sjef for Felleskapasiteter, oberst

¹ Prop. 1 S (2015 –2016), 5.4 Opprettelse av ny etat for materiellinvestering og materiellforvaltning i forsvarssektoren.

² Avdeling for Fellestjenester ble etablert 1. september 2016

³ Brigader Bjarne Neremo var sjef for Landkapasiteter frem til 31. august 2016

«Etterrettelighet i arbeidet og en armlengdes avstand til leverandører er helt avgjørende for forvaltningen av samfunnets verdier. Dette er en del av integritetsbegrepet.»

Visjon, misjon og verdier

Forsvarsmateriell har etablert en visjon, en misjon og verdier – en virksomhetsplattform for etaten. Det er en god ramme for å sikre felles retning og utvikling av holdninger, etikk og ledelse.

Forsvarsmateriells visjon er: «Relevant og tidsriktig». En visjon er en oppnåelig drøm som man aldri kan slutte å strekke seg mot. Når en visjon er god, kan den stå alene og ha betydning for den enkelte medarbeider uavhengig av ansvar og rolle. Alle i Forsvarsmateriell kan assosiere seg godt med at alle oppgaver som utføres, skal leveres til rett tid og med relevans og innhold etter formålet. Når visjonen går i oppfyllelse gir den stor verdi for kunder og oss selv.

Misjonen handler om hva Forsvarsmateriell faktisk gjør, og hva formålet med virksomheten er. Vår misjon er «Vi utrustrer Forsvaret».

Verdiene er integritet, respekt og ansvar. Disse skal prege kulturen, og integritet skal være den førende verdien. Den enkleste definisjonen på integritet er at «vi skal være til å stole på». Etterrettelighet i arbeidet og en armlengdes avstand til leverandører er helt avgjørende for forvaltningen av samfunnets verdier. Dette er en del av integritetsbegrepet.

Vi har etablert et eget integritetsprogram – et opplæringsprogram som består av fem komponenter. Komponentene er verdigrunnet, etiske retningslinjer, integrering i HR-prosesser, kompetansebygging og antikorrupsjonsprogram.

Forsvarsmateriell inngikk i oktober 2016 avtale om støtte i implementeringen av Forsvarsmateriells integritetsprogram med Senter for integritet i forsvarssektoren (SIFS). Avtalen om støtte omfatter kompetansebygging, iverksetting av integritetsprogrammet og støtte til etablering av et antikorrupsjonsprogram. Med integritet som en av de tre kjerneverdiene har Forsvarsmateriell klart sammenfallende mål med senteret.

SIFS er et etatsovergripende kompetansesenter for godt styresett, integritetsbygging og antikorrupsjonsarbeid.

Samarbeid med andre

God og effektiv samhandling mellom etatene i sektoren er en forutsetning for oppdragsløsning i Forsvarsmateriell. Støtten fra Forsvarsdepartementet og de andre etatene i forsvarssektoren – Forsvaret, Forsvarets forskningsinstitutt, Forsvarsbygg og Nasjonal sikkerhetsmyndighet – har vært avgjørende for en vellykket etablering av Forsvarsmateriell i 2016. Det er etablert samhandlingsarenaer mellom etatene som legger til rette for effektiv informasjonsutveksling og samarbeid om sentrale leveranser fremover.

Forsvarsmateriell samhandler tett med Forsvaret. Forsvaret er bruker av materiellsystemene som Forsvarsmateriell fremskaffer, og brukerkravene er grunnlaget for planlegging av investeringsprosjektene. Forsvarsmateriell bruker flere av Forsvarets fellestjenester til direkte støttelse i daglige aktiviteter, blant annet Forsvarets regnskapsadministrasjon, Forsvarets lønnsadministrasjon og Forsvarets arkivtjeneste. Forsvarsmateriell støtter Forsvaret med teknisk kompetanse innen for eksempel driftsanskaffelser. Forsvaret og Forsvarsmateriell har inngått en overordnet samhandlingsavtale som regulerer samhandlingen mellom etatene. I tillegg er det etablert samhandlingsavtaler mellom Forsvarsmateriells leveranseavdelinger og forsvarsgrenene, som beskriver hovedleveranser og Forsvarsmateriells bidrag til Forsvarets enheter. ■

UTENFOR SYRIA: Mannskapet ombord på KNM Helge Ingstad trener og over under operasjon RECSYR 2014. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell.

I GRENSELAND: Grensejeger, tilhørende QRF-troppen (Quick Reaction Force) i Pasvikkompaniet, Garnisonen i Sør-Varanger. Foto: Ole-Sverre Haugli/Forsvaret

Hovedtall 2016

	TILDELING	REGNSKAP	UTNYTTELSESGRAD	ANDEL
Samlet tildeling post 01-99	12 956 041	12 240 814	94,5 %	100,0 %
Investeringsutgifter post 44-75	11 443 298	10 770 154	94,1 %	88,0 %
Driftsutgifter post 01-29	1 512 743	1 470 660	97,2 %	12,0 %
Lønnsandel av driftsutgifter		1 005 228		68,4 %
Antall årsverk		1 280		
Lønnsutgifter per årsverk		785		

Tabell 1:
Hovedtall 2016, i 1 000 kr

	31.12.2016	01.01.2016
Eiendeler	20 301 555 249	16 633 268 511
A. Anleggsmidler	13 431 181 787	9 543 952 453
I Immaterielle eiendeler	396 091 612	302 870 000
II Varige driftsmidler	13 035 090 175	9 241 082 453
III Finansielle anleggsmidler	0	0
B. Omløpsmidler	6 870 373 462	7 089 316 058
I Beholdninger av varer og driftsmateriell	819 190 709	1 511 477 279
II Fordringer	6 051 182 753	5 577 838 780
III Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0
Statens kapital og gjeld	-20 301 555 249	-16 633 268 511
C. Statens kapital	-19 718 921 347	-16 397 557 003
I Virksomhetskapi tal	0	0
II Avregninger	-6 287 739 561	-6 853 604 550
III Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler	-13 431 181 787	-9 543 952 453
D. Gjeld	-582 633 902	-235 711 508
I Avsetning for langsiktige forpliktelser	0	0
II Annen langsiktig gjeld	0	0
III Kortsiktig gjeld	-582 633 902	-235 711 508

Tabell 2:
Balanse 2016

III

Årets aktiviteter og resultater

Forsvarsmateriell har samlet sett en god måloppnåelse i 2016, med meget tilfredsstillende status på to mål, tilfredsstillende på tre mål og mindre tilfredsstillende på to mål.

Forsvarsmateriells målbilde

LEVERANSER	Planlegge og fremskaffe materiellkapasiteter til Forsvaret og øvrige etater (L1)	Sikkert materiell tilgjengelig til bruk i Forsvaret og øvrige etater (L2)
ØKONOMI	Resultat i henhold til budsjett (Ø1)	Kostnadseffektive materiellsystemer for Forsvaret og øvrige etater (Ø2)
INTERNE PROSESSER	Sikre forsvarlig forvaltning (I1)	Videreutvikle virksomheten (I2)
MENNESKER, LÆRING, UTVIKLING	Rett kompetanse og effektiv forvaltning av personell (M1)	

Figur 2:
 Status for måloppnåelse i 2016

Status GRØNN: «Meget tilfredsstillende/god» – er satt når måloppnåelsen er nådd eller vil bli nådd.
Oppfølging: Statusbeskrivelsen kan tas til etterretning.

Status LYS GRØNN: «Tilfredsstillende/god» – er satt når måloppnåelsen i stor grad er nådd eller sannsynligvis kommer til å bli nådd. Mindre avvik i måloppnåelse kan aksepteres. Eventuelle avvik for styringsparametere og tiltak blir håndtert med korrigerende tiltak.
Oppfølging: Statusbeskrivelsen kan tas til etterretning.

Status GUL: «Mindre tilfredsstillende/god» – er satt når det er betydelige mangler i måloppnåelsen eller forsinkelser, når det er lite sannsynlig at forventningene kan innfris eller det foreligger indikasjoner som tilsier at status forverres.
Oppfølging: Korrigerende tiltak kan være påkrevet og bør diskuteres i ledelsen.

Status RØD: «Ikke tilfredsstillende» – er satt når det er alvorlige mangler i måloppnåelsen eller vesentlige forsinkelser. Forventningene innfris mest sannsynlig ikke.
Oppfølging: Beslutning må tas.

NÅR ALT MÅ STEMME: I 2016 har vi blant annet investert i en strukturoppdatering av F-16-flåten til en verdi av 130 mill. kr. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell.

Forsvarsmateriell har samlet sett en god måloppnåelse i 2016, med meget tilfredsstillende status på to mål, tilfredsstillende på tre mål og mindre tilfredsstillende på to mål.

Leveransemålene L1, L2 og Ø2 dekker hovedoppgavene til Forsvarsmateriell og favner de tre hovedprosessene fremskaffe, forvalte og utfase materiell. Etatens hovedleveranser er å planlegge og fremskaffe materiellkapasiteter samt å levere sikkert, kostnadseffektivt materiell tilgjengelig til bruk i Forsvaret og øvrige etater. Økonomimålet Ø1 sikrer at vi legger vekt på å overholde rammer innen drift av etaten og i investeringsprosjektene. Interne prosesser er grunnlaget for produksjonen som skjer i hovedprosessene. Mål I1 og I2 skal sikre at midler brukes effektivt og at materielle verdier forvaltes på en forsvarlig måte, samt at virksomheten videreutvikles. Innenfor perspektivet mennesker, læring og utvikling med mål M1 legges grunnlaget for

rett kompetanse og effektiv forvaltning av personellet, som er en forutsetning for hovedleveransene.

Forsvarsmateriell har gjennom 2016 lagt vekt på best mulig måloppnåelse samtidig med etablering og utvikling av etaten. Betydelig innsats har gitt meget tilfredsstillende status på mål Ø2, kostnadseffektive materiellsystemer for Forsvaret og øvrige etater, og mål I2, videreutvikle virksomheten, tilfredsstillende status på mål L1, planlegge og fremskaffe materiellkapasiteter til Forsvaret og øvrige etater, mål Ø1, resultat iht. budsjett, og mål M1, rett kompetanse og effektiv forvaltning av personell, mens mål L2, sikkert materiell tilgjengelig til bruk, og mål I1, sikre forsvarlig forvaltning, har mindre tilfredsstillende status ved årets slutt. I figur 2 vises status for måloppnåelse for 2016.

RASK: Korvetten KNM Skjold fra øvelse Flotex 2016. Foto: Christopher Røed/Forsvaret

Mål L1: Planlegge og fremskaffe materiell-kapasiteter til Forsvaret og øvrige etater

Samlet vurdering av måloppnåelsen:
VI LEVERER TILFREDSSTILLEND.

Forsvarsmateriell har i 2016 gjennomført anskaffelser til Forsvaret innenfor de økonomiske rammene. Investeringsporteføljen består av over 150 prosjekter under gjennomføring, i tillegg til over 20 investeringsprosjekter under planlegging. Forsvarsmateriell fullførte og sendte inn dokumentasjon for avslutning av 29 prosjekter i 2016.

Den største pågående investeringen, 58 prosent av totale investeringer i Forsvarsmateriell, er anskaffelse av F-35-kampfly, inkludert nasjonal våpenutvikling av Joint Strike Missile (JSM) og kanonammunisjon.

Utover kampflyprogrammet er anskaffelser av CV90-kampvogn til Hæren, NH-90-helikoptre og nytt logistikk- og støttefartøy de største pågående investeringene. Det har gjennom året vært gjennomført fortløpende oppdaterings- og oppgraderingsprosjekter på materiell i daglig bruk i Forsvaret, for å sikre at teknisk tilgjengelighet opprettholdes, og at materiellet er relevant. Store prosjekter på dette området er oppdateringer av fregatter i Fridtjof Nansen-klassen, undervannsbåter i ULA-klassen og strukturoppdatering på F-16-kampfly.

Forsvarsmateriell har i 2016 bidratt i utarbeidelse av beslutningsdokumentasjon for blant annet anskaffelse av nye maritime patruljefly, nytt artillerisystem og nye vernemasker til Forsvaret. Oppdragsmengden på området har vært økende for å tilrettelegge for store investeringer de kommende årene.

Prosjektporteføljen krever en kompetanseorganisasjon med stor bredde- og dybdekunnskap for å levere solide beslutningsunderlag og sikre god gjennomføring av investeringene.

Forsvarsmateriell overleverte i 2016 materiell til Forsvaret for en samlet verdi på i overkant av 5 mrd. kroner, der kampfly til Luftforsvaret og kampvogn til Hæren er de største.

Forsvarsmateriell har i løpet av 2016 gjennomført kontraktsarbeid og bestillinger med anskaffelsesprotokoll i 1400 saker. Forsvarsmateriell forvalter cirka 500 kontrakter knyttet til de aktive investeringsprosjektene og enkelte driftsaktiviteter. Nye kontrakter med verdi på over 10 mill. kroner, eller rammeavtaler med estimert verdi over 10 mill. kroner, som er inngått i 2016 fremkommer i tabell 3.

LEVERANSE	LEVERANDØR	VERDI
LRIP (delleveranse seks fly)	Lockheed Martin v/Joint Program Office	6 341 mill. kr.
Rammeavtale for tjenester knyttet til applikasjonsutvikling og applikasjons-integrasjon	Bouvet Norge AS	300–350 mill. kr*
MSIFC Sonar	Kongsberg Defence & Aerospace AS	313 mill. kr
Torpedo Board Interface ULA	Kongsberg Defence & Aerospace AS	220 mill. kr
Rammeavtale for kjøp av programvare-lisenser med tilhørende rådgivning	Atea AS	160–180 mill. kr*
Rammeavtale for tilgang til satellitt kapasitet med tilhørende utstyr og vedlikehold	Airbus Defence & Space	100–200 mill. kr*
Rammeavtale for kjøp av satellitt-kommunikasjonsutstyr og tilhørende utstyr og tjenester	Airbus Defence & Space	100–200 mill. kr*
Motmidler til F-35	US Government (FMS)	128 mill. kr
Utvikling av 155 mm granater	Nammo Raufoss	73 mill. kr
Rammeavtale for installasjonstjenester og materiell til kabelanlegg og tilstøtende grensesnitt i Forsvarets IKT-infrastruktur	Eltel Networks AS	50–70 mill. kr*
JSM Adapter Unit til CMBRE	Alliant Techsystems Operations LLC	46 mill. kr
Internkommunikasjonssystem internt i militære kjøretøy SOTAS	Thales Norway AS	28 mill. kr
Driftsavtale for drift og vedlikehold av SOTAS Intercom	Thales Norway AS	28 mill. kr*
Rammeavtale for OT&E support	Nova Aerospace AS	25 mill. kr*
Rammeavtale for flyslepetraktorer	Hesselberg Maskin AS	10–20 mill. kr*
Rammeavtale for anskaffelse av høygradert mobilkommunikasjonsutstyr og tilhørende tjenester	Sectra Communications BV	10–20 mill. kr*
Oppgradering og leveranse av teststasjoner	Kongsberg Defence & Aerospace AS	10 mill. kr
Provide ACCS Programme Assessment and Evaluation Team (APAET) extension	Integra AS	11 mill. kr

*Estimert verdi

Tabell 3:
 Nye kontrakter inngått i 2016

Forsvarsmateriell følger opp internasjonalt materiell-samarbeid og bistår Forsvarsdepartementet med å støtte norsk industris markedsføring av norskutviklede produkter i tråd med Nasjonal forsvarsindustriell strategi, som ble behandlet av Stortinget i april 2016.

Gjennom avtaler om industrielt samarbeid med internasjonale leverandører, bidrar Forsvarsmateriell til å støtte markedsadgang for norsk industri internasjonalt. Forsvarsmateriell har på oppdrag fra Forsvarsdepartementet fremforhandlet fem industrisamarbeidsavtaler (gjennkjøpsavtaler) med utenlandske leverandører i 2016, med en total forpliktelse på 540 mill. kroner, som vist i tabell 4.

Den totale porteføljen av gjennkjøpsavtaler besto ved årsskiftet av 50 avtaler, med en total forpliktelse på 8,5 mrd. kroner. Under industrisamarbeidsavtalene ble det totalt godkjent aktivitet gjennomført i 2015 og innrapportert i 2016 mot norsk industri til en verdi på 3,7 mrd. kroner. Avtalene berører mange norske bedrifter, fordelt på 17 fylker.

Internasjonale samarbeidsprosjekter er viktige for å redusere anskaffelses- og driftskostnader. Forsvarsmateriell har i 2016 særlig arbeidet med to slike prosjekter.

Gjennom det nordiske forsvarsmateriellsamarbeidet Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO) har Norge sammen med Danmark, Sverige og Finland planlagt å anskaffe et kampuniformsystem. Norge leder dette prosjektet. Kontraksverdi for Norge vil være 500–900 mill. kroner over syv år og for alle fire land anslagsvis 2–3 mrd. kroner. Planlagt kontraktinngåelse er i

2019/2020 med leveranser fra 2021 og utover. Det er planlagt felles krav og utlysning med separate nasjonale kontrakter.

Det andre samarbeidsprosjektet er Base Camp Management hvor de fire nasjonene oppretter et felles materiellager basert på det norske basemateriellet for internasjonale operasjoner. Materiellageret vil bestå av tolv sett, hvor Norge forplikter seg til å forvalte materialet. Nasjonene vil dele på driftskostnadene. Forsvarets logistikkorganisasjon vil forvalte avtalen.

Norge har datautvekslingsavtaler (DEA – Data Exchange Agreement) med USA. Disse er viktige for å sikre tilgang til relevante og oppdaterte data og informasjon på flere teknologiområder. Ved utgangen av 2016 var det 23 aktive avtaler.

Mål L2: Sikkert materiell tilgjengelig til bruk i Forsvaret og øvrige etater

 Samlet vurdering av måloppnåelsen: **VI LEVERER MINDRE TILFREDSSTILLELLENDE.**

Målet omfatter overlevering av materiell med et tilfredsstillende sikkerhetsnivå til Forsvaret og øvrige etater, samt aktiv forvaltning av materialet og gjennomføring av teknisk og forvaltningsmessig godkjenning for bruk i Forsvaret.

AVTALEPART	ANSKAFFELSE	OMFANG
Raytheon Missiles Systems	AMRAAM	262 mill. kr
Raytheon Missiles Systems	AIM-9X Sidewinder	138 mill. kr
Thales Underwater Systems SAS	AEGIS COTS Baseline Update	140 mill. kr
L-3 Communications MAS (Canada) Inc	C-130 Upgrades	Revidert avtale
Thyssen Krupp Marine Systems GmbH	Strategisk rammeavtale	-

Tabell 4:
 Gjennkjøpsavtaler inngått 2016

MATERIELL OVERLEVERT TIL FORSVARET	VERDI
P7602 – F-35 kampfly, CTOL-kampfly	1.976 mill. kr
P5436 – Kampvogn CV9030 stormpanservogn	1.662 mill. kr
P5436 – Kampvogn CV9030 stridsledelsesvogn	567 mill. kr
P5436 – Kampvogn CV90RWS stormingeniørvogn	328 mill. kr
P3051 – Levetidsforlengelse Nordkappklassen kystvaktfartøy	230 mill. kr
P7660 – NH-90-helikopter	186 mill. kr
P5445 – Iveco LAV 4 lett pansret kjøretøy	54 mill. kr
P3047 – Helikoptertilpasning for ytre kystvakt	33 mill. kr
P6086 – Fregatter – våpentekniske modifikasjoner og oppdateringer	24 mill. kr
P6086 – Fregatter – skipstekniske modifikasjoner og oppdateringer	19 mill. kr
P2766 – Suppleringsanskaffelse Link 11, taktisk datasystem innen kommando og kontroll	14 mill. kr
P6344 – Kapasitetsutvikling ULA-klassen ubåt	12 mill. kr
P8032 – Fiberstrekning Sør-Varanger	10 mill. kr
P4387 – 101 stk MGCP Topographical Maps	10 mill. kr
P9271 – Radiolinjetilganger	9 mill. kr
P2586 – Geografisk info over Norge	4 mill. kr
P9214 – Liten taktisk kommunikasjonsnode (3 stk)	2 mill. kr
P8015 – Installasjonsmateriell for nødnett på fartøy	0,3 mill. kr
SUM	5.147 mill. kr

Tabell 5:
 Materiellsystemer overført til drift i Forsvaret 2016 med angivelse av overføringsverdi

LETT: Mikrodrone Black Hornet skal med sine dag- og nattkameraer gi norske soldater økt situasjonsforståelse i felt. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell

**MATERIELL OVERLEVERT TIL FORSVARET,
 REGNSKAPSMESSIG OVERLEVERING INNTREFFER I 2017**

VERDI

P7189 – Flyoppdatering av P-3 Orion	255 mill. kr
P7537 – Strukturoppdatering av F-16	130 mill. kr
P7186 – Elektro-optisk og infrarødt sensorsystem i P-3 Orion	64 mill. kr
P7523 – M5-oppdatering i F-16	18 mill. kr
P4051 – Nano UAS	9 mill. kr
P7531 – Digital Video Recorder for kampfly	2 mill. kr
P2079 – IPA-forsterkere til FPS-110-sensor	1 mill. kr
SUM	479 mill. kr

Tabell 5 (fortsettelse):
 Materiellsystemer overført til drift i Forsvaret 2016
 med angivelse av overføringsverdi

Sikkerheten utøves gjennom fagmyndigheten for materiell ved at Forsvarsmateriell teknisk og forvaltningsmessig godkjenner materiell for bruk i Forsvaret og følger opp at materiellet forvaltes i tråd med de kravene som er stilt av Forsvarsmateriell.

Materiellets tilgjengelighet følges opp gjennom overføring av materiell fra prosjekt til drift, gjennom teknisk støtte til Forsvarets materielldrift og gjennom å planlegge og følge opp design, oppdateringer, oppgradering og integrasjon av materiell gjennom livsløpet.

Måloppnåelsen på L2 vurderes til mindre tilfredsstillende ut fra en samlet vurdering av status og risiko. Materiell er stort sett overlevert til Forsvaret i henhold til planlagt fremdrift, men enkelte leveranser er forsinket. Dette gjelder blant annet kampvogn og logistikkfartøy, hvor utfordringer hos leverandørene har medført forsinkelser.

I hovedsak er situasjonen tilfredsstillende når det gjelder teknisk og forvaltningsmessig godkjenning av materiellet. Aldrende materiell og tilgang på reservedeler har påvirket måloppnåelsen negativt, og det er

økende sannsynlighet for teknisk nedetid på materiellet.

Materiell som er overlevert Forsvaret i 2016, fremkommer i tabell 5, og er komplettert med materiell som er overlevert men hvor regnskapsmessig overlevering skjer først i 2017.

Av landsystemer blir kampvognen CV90 anskaffet i flere versjoner for å modernisere Hærens kampkraft. Kjernen i den innledende leveransen har vært stormpanservogner og stridsledelsesvogner. Disse er med få avvik levert i henhold til plan. Hovedtyngden av spesialversjoner planlegges levert i 2017-2018. I løpet av 2016 er 57 av 91 planlagte vogner overlevert. Det har også vært forsinkelser knyttet til fremdriften i leveranser av Iveco. Forsinkelsene skyldes i hovedsak leverandørutfordringer.

For maritime systemer har kystvaktfartøy i Nordkapp-klassen gjennomgått levetidsforlengelse og helikoptertilpassing. ULA-klassen undervannsbåt har gjennomgått kapasitetsutvikling. Fregattene i Fridtjof Nansen-klassen har gjennomgått oppgraderinger for å kunne løse kommandofartøypoppgaver for

«I hovedsak er materiellets tekniske status tilfredsstillende, men overordnet er det behov for å styrke reservedelsbeholdningen i Forsvaret, jamfør langtidsplanen for forsvarssektoren.»

Standing NATO Maritime Group (SNMG-1), i tillegg til at det er gjennomført helikoptertilpassing for NH-90.

To F-35-kampfly ble overlevert til Forsvaret i 2016. Fire norske fly er nå i USA for trening og utdanning. Videre er det gjennomført vingebytte for ett maritimt patruljefly av type P-3 Orion for å oppnå levetidsforlengelse og for å effektivisere vedlikehold. Ett NH-90-helikopter ble overlevert til Forsvaret. Dette innebærer at 6 av de 14 helikoptrene som utgjør anskaffelsen, er overført til Forsvaret.

Innen IKT-området er det levert et nytt beslutningsstøttesystem til Kystvakten som har redusert antall manuelle arbeidsoppgaver gjennom effektivisering og automatisering av informasjonsdeling internt og med andre etater. Dette vil forbedre Kystvaktens evne til å utføre både Forsvarets oppgaver og oppgaver relatert til kystvaktloven. Spesialstyrkenes informasjonsystem har i 2016 gjennomgått en modernisering for bedre å understøtte den daglige oppgaveløsningen i inn- og utland. Det er levert et nytt kommunikasjonsystem for gradert e-post, telefoni og video-konferanse til NORDEFECO-samarbeidet. Dette bidrar til tettere og mer effektivt samarbeid mellom de politiske og militære myndighetene i medlemslandene. Forsvarsbygg fullførte i 2016 grensestasjon Nord, som den siste av de to nye grensestasjonene til Garnisonen i Sør-Varanger. Forsvarsmateriell leverte moderne og oppdaterte IKT-løsninger til dette bygget. Infrastrukturen for høygradert informasjonsbehandling har gjennomgått en omfattende oppdatering.

Av fellessystemer er det i 2016 overført ammunisjon, sanitetsmaterieell, personlig bekledning og utrustning, basesystemer og verneutstyr til Forsvaret.

I hovedsak er materiellets tekniske status tilfredsstillende, men overordnet er det behov for å styrke reservedelsbeholdningen i Forsvaret, jamfør langtidsplanen for forsvarssektoren.

Situasjonen knyttet til NH-90 er fortsatt ikke tilfredsstillende, med manglende operativ tilgjengelighet og fremdrift i leveransene. Forsvarsmateriell og Forsvaret har iverksatt flere tiltak for å bedre situasjonen på kort

og lang sikt. Innfasingen av NH-90 er også gjenstand for tett oppfølging av Forsvarsdepartementet, og Forsvarsmateriell har iverksatt en intensivert høy-nivåoppfølging av leverandøren.

Etter opprettelsen av Forsvarsmateriell 1. januar 2016 har det vært arbeidet med å klarlegge grensesnitt mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell knyttet til forvaltningsområdet. Dette gjelder blant annet oppfølging knyttet til luftfarts- og skipssikkerhetsloven, kjemikaliehåndtering, strålevern og materiellsikkerhetspåbud. I tillegg er det gjennomført et felles arbeid med Forsvaret for å konkretisere utfasingsprosessen som fører frem til avhending av materieell. Hensikten med dette arbeidet er å klargjøre roller, ansvar og myndighet, slik at forvaltningen av materiellet blir ivaretatt i overensstemmelse med det ansvaret de to etatene er gitt.

Innen avhendingsområdet er store deler av kapasiteten benyttet til å støtte Forsvarets gjennomgang av gamle avhendingssaker tilbake til og med 2002. Grunnet en innstramning i retningslinjene for salg til private aktører ble volumet på avhending redusert i 2016, mens destruksjon av utrangert materieell har økt. Det er gjennomført en rekke tiltak for å følge opp revisjoner av avhendingsområdet de siste to årene.

Mål Ø1: Resultat i henhold til budsjett

Samlet vurdering av måloppnåelsen:
VI LEVERER TILFREDSSTILLENDE.

Forsvarsmateriell hadde i sitt første driftsår en samlet tildeling på 12,96 mrd. kroner fordelt på investerings- og driftsposter på kapitlene 1760 og 1761. Forsvarsmateriell benyttet 12,24 mrd. kroner, som utgjør 94,5 prosent av samlet tildeling. Hovedårsaken til at hele tildelingen ikke ble anvendt, er justerte betalingsplaner i kampflyprogrammet og forsinkelser i ut-

NESTE GENERASJON I RUTE: To F-35 kampfly ble overlevert Forsvaret i 2016. Fire norske fly er nå i USA for trening og utdanning. Foto: Torbjørn Kjosvold, Forsvaret.

viklingen av Joint Strike Missile (JSM) på kapittel 1761. Mindreforbruket søkes overført til 2017.

Investeringsandelen av Forsvarsmateriells samlede utgifter i 2016 var 88 prosent, totalt 10,8 mrd. kroner. Investeringer i nye kampfly utgjør 6,6 mrd. kroner, og øvrige materiellinvesteringer utgjør 4,2 mrd. kroner inkludert 0,1 mrd. kroner til NATOs fellesfinansierte investeringer.

Forsvarsmateriells driftsutgifter var på 1,5 mrd.

kroner, med et mindreforbruk på 42 mill. kroner.

Mindreforbruket skyldes at en del kostnadskrevende aktiviteter ble utsatt til 2017, og at kampflyprogrammet hadde noe lavere driftsutgifter enn budsjettet.

Forsvarsmateriells første driftsår var utfordrende for økonomistyringen med etatsetablering, innføring av nytt felles integrert forvaltningssystem (FIF 3.0), ny økonomimodell med periodisert regnskap og etablering av åpningsbalanse. Forsvarsmateriells aktivitet er

KONGEN: Sea King redningshelikopter under øvelsen Flotex 2016.
 Foto: Nora Paulsen Skjerdingsstad/Forsvaret

imidlertid gjennomført innenfor gitte tildelinger, og resultatet er samlet sett tilfredsstillende i forhold til Forsvarsdepartementets krav.

Mål Ø2: Kostnadseffektive materiellsystemer for Forsvaret og øvrige etater

Samlet vurdering av måloppnåelsen:
VI LEVERER MEGET TILFREDSSTILLENDE.

Målet om å bidra til å redusere Forsvarets materiell-driftskostnader er fra 2017 løftet opp som en del av Forsvarsmateriells hovedleveranser i målbildet. Det medfører at mål Ø2 er en del av mål L2 i 2017.

Forsvarsmateriells oppdrag er å tilrettelegge for nøktern og kostnadseffektiv drift av materiellet i et levetidsperspektiv, og å tilpasse materiellporteføljen til fremtidig behov. Forsvarsmateriell skal videreføre innsatsen de kommende år for å medvirke til en mer effektiv materielldrift. Forsvarsmateriell hadde i 2016 et krav om å gjennomføre effektiviseringstiltak som reduserer Forsvarets kostnader for materiell i drift med 56 mill. kroner. Oppnådd effektiviseringsgevinst av Forsvarets materielldrift er 63 mill. kroner i 2016.

Det viktigste tiltaket med gevinst for 2016 var iverksetting av nytt vedlikeholdskonsept for P-3 Orion. Etter at det er gjennomført investeringer i nye vinger for å forlenge levetiden på flyene, er det grunnlag for å la det gå lengre tid mellom kostnadskrevende inspeksjoner samt å redusere omfanget av hver inspeksjon. Årlig besparelse for Luftforsvaret er beregnet til å være 40 mill. kroner.

Videre er vedlikehold av terrengkjøretøyer og håndvåpen optimalisert med årlig gevinst på minst 9 mill. kroner. Det er gjennomført flere tiltak som bidrar til å redusere Sjøforsvarets drifts- og vedlikeholdskostnader med 10 mill. kroner årlig. Innenfor IKT-området er det forhandlet frem justerte bruker støtteavtaler som reduserer kostnadene for Forsvaret med 3,8 mill. kroner.

«Det viktigste tiltaket med gevinst for 2016 var iverksetting av nytt vedlikeholdskonsept for P-3 Orion. Årlig besparelse for Luftforsvaret er beregnet til å være 40 mill. kroner.»

Mål I1: Sikre forsvarlig forvaltning

Samlet vurdering av måloppnåelsen:
VI LEVERER MINDRE TILFREDSSTILLENDE.

For å støtte opp under kjernevirksomheten skal Forsvarsmateriell forbedre styring og forvaltning av tildelte ressurser. Dette forutsetter hensiktsmessige og effektive prosesser og rutiner. Intern kontroll skal være en integrert del av virksomheten.

Det felles integrerte forvaltningssystemet (FIF 3.0) ble innført i ny versjon med ny økonomiløsning i januar 2016. Løsningen støttet ikke avleggelse av selvstendig og reviderbart regnskap for to adskilte etater. Det er iverksatt tiltak som skal medvirke til at regnskapet for Forsvaret og Forsvarsmateriell er reviderbart i 2016, blant annet ved at Direktoratet for økonomiforvaltning har gitt unntak fra enkelte sentrale bestemmelser i økonomiregelverket for virksomhetsårene 2016 og 2017.

Forsvarsmateriell har mottatt oppdrag fra Forsvarsdepartementet om å etablere varig løsning for adskilte regnskap fra og med virksomhetsåret 2018. Dette arbeidet ble startet i 2016. Innføring av ny økonomimodell med periodiserte regnskaper for Forsvaret og Forsvarsmateriell innebærer en stor endring. Overgangen til periodiserte regnskaper vil gi bedre styringsgrunnlag på sikt, men representerer en stor og krevende endring fra tidligere praksis i statsforvaltningen. Forsvarssektorens overgang til periodiserte regnskaper representerer en så stor andel av offentlig sektors verdier (se NOU 2015:14 «Bedre beslutningsgrunnlag, bedre styring») at det kan betegnes som et kvantesprang. Komplexiteten og volumet er mangedoblet sammenlignet med øvrige forvaltningsorganer som har gjennomført overgangen tidligere. Når overgangen er ferdigstilt, vil vår andel av statens samlede verdier kunne bli styrt på en vesentlig forbedret måte.

Det har for virksomhetsåret 2016 vært brukt betydelige ressurser på innføring av ny økonomimodell og materiellforvaltning i nytt IT-system. Feil i

regnskapsinformasjon har vært utfordrende for styring og kontroll gjennom året, og måloppnåelsen vurderes derfor som mindre tilfredsstillende.

Forsvarsmateriell har gjennomført lagertellinger, og avvik er behandlet i henhold til sektorens regelverk. Det har vært noen utfordringer knyttet til materiell-regnskapsføring og å få på plass riktig lagerstruktur. Dette er rettet opp i samarbeid med Forsvarets logistikkorganisasjon. Summen av gjennomførte tiltak i 2016 vil lette materiellkontrollen for 2017.

Det er ikke avsagt negative rettsavgjørelser eller avgjørelser i Klageorganet for offentlige anskaffelser (KOFA) i perioden. Internkontroll har vist at vekt på korrekt dokumentasjon av anskaffelser har gitt gode resultater.

Arbeidet med å kvalitetssikre prosedyrer og rutiner knyttet til avhending er videreført og prioritert. Samtlige ferdigstilte avhendinger og donasjoner i 2016 er gjennomført i henhold til eksportkontrollregelverket, gitt eksportlisens og er dokumentert i henhold til regelverket.

Mål I2: Videreutvikle virksomheten

Samlet vurdering av måloppnåelsen:
VI LEVERER MEGET TILFREDSSTILLENDE.

Forsvarsmateriell ble opprettet for å forbedre og effektivisere materiellinvestering og materiellforvaltning samt å styrke den strategiske styringen av disse områdene. For 2016 var Forsvarsdepartementets mål at Forsvarsmateriell skulle bli en funksjonsdyktig etat.

Gjennom 2016 har Forsvarsmateriell forbedret intern virksomhetsstyring innenfor blant annet økonomi og regnskap, saksbehandling, sikkerhet og beredskap samt etatens styringssystem. Videre er det iverksatt tiltak for å forbedre styring av kompetanse på tvers av organisasjonen. Det er også gjennomført noen mindre organisasjonsjusteringer for å samordne etatens fellesressurser og etablere en hensiktsmessig arbeidsdeling i etatsstaben. En sentral juridisk enhet

«Forsvarsmateriells organisasjon består av motiverte og erfarne medarbeidere og hadde et sykefravær på 3,1 prosent i 2016 og en utskiftning på omkring 7 prosent.»

er etablert for å sikre god og ensartet rådgivning og gode juridiske prosesser.

Forsvarsmateriell skal utvikles videre. I 2016 ble det utarbeidet en konkret tiltaks- og gevinstrealiseringsplan, som gir et godt grunnlag for effektivisering og kvalitetsheving innenfor materiellinvestering, materiellforvaltning og intern drift.

Forsvarsmateriell satser på kontinuerlig forbedring av virksomheten for å styrke evnen til å levere tidsriktig og relevant materiell til Forsvaret. Gjennom forbedringskultur skal Forsvarsmateriell bruke tilgjengelige ressurser på en best mulig måte og kontinuerlig forbedre evnen til måloppnåelse. I 2016 ble det gjennomført kurs for nøkkelpersonell og startet pilotprosjekter for å forbedre utvalgte områder innenfor intern drift, materiellinvestering og materiellforvaltning. Forsvarsmateriell samarbeider med andre etater i forsvarssektoren for å utvikle sektorens samlede kompetanse innenfor kontinuerlig forbedring og for å dele erfaringer mellom etatene.

Mål M1: Rett kompetanse

Samlet vurdering av måloppnåelsen:
VI LEVERER TILFREDSSTILLELSE.

Forsvarsmateriells organisasjon består av motiverte og erfarne medarbeidere og hadde et sykefravær på 3,1 prosent i 2016, og en turnover på omkring 7 prosent.

I 2016 fikk Forsvarsmateriell bistand fra Forsvarets forskningsinstitutt til å gjennomføre en kompetansekartlegging og å beregne nivå på gjennomsnittlig turnover i virksomheten. Dette arbeidet brukes aktivt i

personalplanleggingen. Utarbeidelse av en kompetanseplan er igangsatt og arbeidet vil fortsette i 2017.

Forsvarsmateriell har ikke gjennomført en medarbeiderundersøkelse for 2016, men vil gjøre dette i annet halvår i 2017. Vi vil benytte Avant som verktøy for å kunne sikre sammenligning av resultater med andre offentlige virksomheter.

Etatens evne til å rekruttere er god. Vi har en høy andel kvalifiserte søkere til ledige stillinger. Sentrale lederstillinger er besatt i løpet av 2016 og robustheten i lederstillinger og nøkkelposisjoner er ivare tatt gjennom stedfortrederfunksjoner. Bemanningen innen luftområdet er styrket for å få en bedre balanse mellom oppgaver og ressurser. Planlagte investeringer og økningene spesielt innenfor luft- og IKT-områdene vil kreve en ytterligere styrking i 2017. Dette er allerede igangsatt i 2016. Det ansettes blant annet prosjektledere og teknisk personell til å gjennomføre investeringen i maritime overvåkningsfly og til IKT-satsningen.

Det er etablert et opplæringsprogram for metoden kontinuerlig forbedring. Det er også opprettet et integritetsprogram for å være i front når det gjelder forretningsetikk, godt styresett og integritet. I løpet av 2016 har Forsvarsmateriell gjennomført kurs og sertifisert 26 prosjektledere og 112 prosjektmedarbeidere gjennom Prinsix, noe som bidrar til vårt arbeid med kontinuerlig å øke kunnskapsnivået.

Vernetjenesten i Forsvarsmateriell ble etablert i 2016 og består av arbeidsmiljøutvalg med underutvalg, verneombud og samarbeid med Forsvarets bedriftshelsetjeneste.

Det er etablert en samarbeidsavtale med Nav om inkluderende arbeidsliv med varighet ut 2018. ■

UNIK KULTUR: Vår kombinasjon av medarbeidere med akademisk bakgrunn og med tung militær kompetanse legger grunnlaget for et spennende arbeidsmiljø og en unik organisasjonskultur. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell

FREMTIDSRETTET: I starten av 2016 testet ansatte i Forsvarsmateriell mulighetene for stabil satellitt-kommunikasjon 82° nord. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell

IV

Styring og kontroll i virksomheten

Basert på resultatene fra egenvurderinger og internrevisjonens overordnede uttalelse anser Forsvarsmateriell at den samlede styringen og kontrollen er god og tilpasset virksomhetens egenart, risiko og vesentlighet.

Basert på resultatene fra egenvurderinger og internrevisjonens overordnede uttalelse anser Forsvarsmateriell at den samlede styringen og kontrollen er god og tilpasset virksomhetens egenart, risiko og vesentlighet.

I verksetningsbrevet fra Forsvarsdepartementet gir mål, oppdrag, føringer og rammer (tildeling) for virksomhetsåret. Den totale oppgaveporteføljen omfatter også faste oppgaver og egeninitierte oppgaver. Oppgavene ivaretas av leveranseavdelingene og direktøren har tydeliggjort sine føringer i mål- og resultatavtaler med lederne.

Grunnlaget for den overordnede vurderingen er todelt:

- vurderinger basert på omfattende egenvurderinger
- overordnet uttalelse fra Forsvarsmateriells internrevisjon

I oppstartsåret 2016 ble det gjennomført et arbeid for å etablere en basislinje for modenheten av styrings- og kontrollprosessene i de enkelte delene av organisasjonen og samlet sett for etaten. Det ble gjennomført workshops med ledergruppene i alle avdelingene. Innføring og opplæring i metode og innhold er gjennomført og samlet i en veileder, og prosessen er beskrevet

Mål-, resultat- og risikostyring

Forsvarsmateriell styrer sin virksomhet gjennom mål- og resultatstyring. Styring og oppfølging tilpasses virksomhetens egenart samt risiko og vesentlighet. Forsvarsmateriell skal innenfor disponible ressursram-

mer realisere de målene og resultatkravene som Forsvarsdepartementet har fastsatt i iverksettelsesbrevet. Det strategiske målbildet blir brukt gjennomgående i intern styring og som grunnlag for rapportering til Forsvarsdepartementet. Gjennom året blir det under hvert mål vurdert status på styringsparametere som gir indikasjon på graden av måloppnåelse.

Risikostyring brukes som en integrert del av styringen mot fastsatte mål og resultatkrav. Risikoer som kan hindre måloppnåelse er identifisert og vurdert gjennom en inkluderende prosess som omfatter alle leveranseavdelinger og stabsavdelinger, og nødvendige tiltak for å bedre måloppnåelsen er tatt inn i mål- og resultatavtalene til den enkelte leder. Måloppnåelse følges opp gjennom året, med vekt på risikostyring. Det gjennomføres egne risikovurderinger i investeringsprosjektene.

Internkontroll

Internkontroll innrettes mot å hindre styringssvikt, feil og mangler. Forsvarsmateriell anvender modellen med de tre forsvarslinjer i sin kontrolltenkning.

- Første forsvarslinje eier og håndterer den operative risikoen, og må derfor påse at tilfredsstillende internkontroll gjennomføres av medarbeidere i linjen.
- Andre forsvarslinje overvåker, veileder og bidrar til å

STORMPANSERVOGNEN CV90: Panserbataljonen under øvelse Cold Response 2014.
Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell

forbedre og rapportere førstelinjekontrollene gjennom å utføre egne kontrollaktiviteter. Stabs-elementene er sentrale her, men det foregår også noe andrelinjekontroller i øvrige deler av organisasjonen.

- Tredje forsvarslinje utøves av internrevisjonen, som gir styrende organer og toppledelse en høyere grad av uavhengig og objektiv bekreftelse på internkontrollen i virksomheten enn andrelinjen. For Forsvarsmateriell utøves denne av Forsvarsdepartementets internrevisjon, gjennom en avtale om leveranse av funksjonen som gir direkte tilgang til nødvendige tildelte ressurser. Internrevisjonen skal blant annet vurdere om virksomhetens prosesser for styring og kontroll er hensiktsmessige og om internkontrollen fungerer etter sin hensikt, herunder om første og andre forsvarslinje fungerer effektivt og hensiktsmessig, og bidrar til at virksomheten når sine mål.

Riksrevisjonen

Forsvarsmateriells årsregnskap revideres av Riksrevisjonen, og det er gjennomført oppstartsmøte og en rekke arbeidsmøter med Riksrevisjonen i løpet av 2016. Riksrevisjonen ble presentert for etatens risikovurdering for regnskapsavleggelsen, og Forsvarsmateriell har orientert Riksrevisjonen om utviklingen i risikobildet gjennom regnskapsåret i forbindelse med årsavslutningen. Riksrevisjonen har en felles revisjonsprosess for gjennomføringen av revisjonsoppdragene for Forsvaret og Forsvarsmateriell. Det avlegges revisjonsuttalelse for hver etat, men denne foreligger ikke for Forsvarsmateriell på rapporteringstidspunktet.

Overordnet vurdering av modenheten i styrings- og kontrollprosessene

Hele forsvarssektoren benytter en felles modenhetsmodell for styring og kontroll som grunnlag for

kontinuerlig forbedring av de generiske styrings- og kontrollprosessene. Videre anvendes den som grunnlag for erklæringen om modenhet i styringen i denne delen av årsrapporten. Modellen tar utgangspunkt i en rekke anerkjente rammeverk, ikke minst COSO-rammeverkene for internkontroll og helhetlig risikostyring og CoCo-rammeverket for forvaltning, styring og kontroll. Virksomhetens opplegg for styring og kontroll er definert og omfatter systemer, rutiner og prosesser knyttet til blant annet mål- og resultatstyring, risikostyring og internkontroll, budsjett og regnskap, prosjekt- og porteføljestyling, investeringsoppfølging og evalueringer.

Internrevisjonen i Forsvarsmateriell er i sin instruks pålagt å avlegge en årsrapport til direktøren som inneholder en overordnet uttalelse om modenheten på Forsvarsmateriells styring og kontroll. For at Forsvarsmateriells internrevisjon skulle være i stand til å avgis en slik uttalelse etter første virksomhetsår, ble det gjennomført et omfattende revisjonsarbeid høsten 2016. Oppdraget hadde som formål å bekrefte nåsituasjonen for modenhet på styring og kontroll i Forsvarsmateriell. Det ble gjennomført revisjonsprosedyrer i stabsavdelinger og leveranseavdelinger for å skape grunnlag for vurdering av alle elementene i forsvarssektorens modenhetsmodell.

I forlengelsen av egenvurderingene og internrevisjonens arbeid er det gjennomført en rekke aktiviteter som har økt modenheten i styrings- og kontrollprosessene. Disse aktivitetene har vært en kombinasjon av å etablere og dokumentere enkeltelementer i styringssystemet, og arbeid med iverksetting av dette i organisasjonen. Det presiseres at den overordnede vurderingen som gis i årsrapporten, er slik situasjonen vurderes å være ved årsskiftet.

I sin årsrapport skriver internrevisjonen: «Totalt sett er Forsvarsmateriell internrevisjons vurdering at Forsvarsmateriell allerede i sitt første år som egen etat er på et relativt høyt modenhetsnivå på styring og kontroll. Ledelsen i Forsvarsmateriell er opptatt av god styring og arbeider målrettet for tilstrekkelig internkontroll. Internrevisjonen vurderer modenhet samlet sett til formalisert med 3,5 (skala 1 til 5) som gjennomsnittlig score. Evalueringen indikerer at Forsvarsmateriell er på vei mot etterlevd (nivå 4) og det forventes at implementering og etterlevelse av prosesser som nylig er formalisert vil resultere i enda høyere score for 2017.»

UTRUSTET: Soldater fra 2. bataljon under øvelse Cold Response 2014. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell

Forebyggende sikkerhet

Det er brukt betydelige ressurser på kartlegging av etatens sikkerhetsrisiko og tiltak er identifisert. Forsvarsdepartementet utarbeider styrende dokumenter for sikkerhetstjenesten i forsvarssektoren, som er førende for Forsvarsmateriells sikkerhetsorganisasjon.

Det er avtalt med Forsvarsdepartementet at inntil ny instruks for sikkerhetstjeneste i forsvarssektoren foreligger, støtter Forsvarsmateriell seg på det arbeidet som utføres av Forsvaret og Forsvarets sikkerhetsavdeling. Forsvarsmateriell deltar aktivt i arbeidet med utarbeidelse av den nye instruksen sammen med sektoren for øvrig.

Det arbeides aktivt for å bygge en sikkerhetskultur i organisasjonen ved regelmessig utsendelse av informasjon og gjennomføring av kompetanseheving på alle nivå i organisasjonen. Forsvarsmateriell deltok i gjennomføring av sikkerhetsdagen i samarbeid med resten av sektoren. For å etablere en ledelsesforankring for sikkerhetstjenesten er sikkerhet fast punkt på agendaen for ledergruppens regelmessige møter.

Beredskap

Ivaretagelse av beredskapsmessige forhold og etatens forpliktelser overfor Forsvarets operative avdelinger og øvrige struktur har vært et prioritert område i det første driftsåret. En beredskapsorganisasjon ble etablert i februar.

Rolleforståelse, oppgavefordeling, samarbeidsformer og planstruktur er avklart i samarbeid med Forsvaret. Mobiliseringsforberedelser og planarbeid for ivaretagelse av egne strukturelementers styrkeoppbygging er ivare tatt. Bidrag i internasjonale operasjoner, deployeringer og øvelser har utgjort en betydelig del av beredskapsorganisasjonens arbeid i året som har gått.

Varslingskanal

Etatens ansvar for å tilrettelegge for ivaretagelse av varslinger er ivare tatt gjennom en leveranseavtale med Forsvarsdepartementets internrevisjon. Varslingskanalen i Forsvarsmateriell har vært operativ fra etableringstidspunktet. All saksbehandling av varsel følger retningslinjer for varsling i forsvarssektoren.

Det ble gjennomført en overleveringsforretning med Forsvarssjefens internrevisjon og Forsvarsmateriells internrevisjon for noen få saker som var under behandling ved etableringen. I løpet av 2016 er det kommet en del henvendelser og spørsmål til varslingskanalen i Forsvarsmateriell, men ingen av sakene er klassifisert som nye varslingsaker. ■

V

Vurdering av fremtidsutsikter

En overordnet vurdering tilsier at Forsvarsmateriell er rustet til å løse oppdraget som ligger i iverksettelsesbrevet for perioden 2017–2020.

En overordnet vurdering tilsier at Forsvarsmateriell er rustet til å løse oppdraget som ligger i iverksettelsesbrevet for perioden 2017–2020.

Langtidsplanen for forsvarssektoren, Prop. 151 S (2015–2016) uttrykkes det at grunnpilarene for den videre utviklingen av forsvarssektoren er kampkraft og bærekraft. Dagens sikkerhetspolitiske utvikling stiller økte krav til Forsvarets operative aktivitet, og langtidsplanen legger derfor opp til å styrke den operative evnen, hvilket også innebærer en styrking av materiellsiden i strukturen. Videre skal forsvarsevnen opprettholdes over tid gjennom en kombinasjon av økte bevilgninger, strukturelle tiltak og kontinuerlig effektivisering. For Forsvarsmateriell innebærer dette at

- leveringsevnen må forbedres ytterligere
- ressurser må frigjøres internt for nye oppgaver gjennom forbedring og effektivisering
- bevilgninger til gjennomføring av investeringer må økes i takt med nye oppdrag

I langtidsplanen er det omtalt en rekke rammebetingelser og utviklingstrekk, herunder på teknologisiden, som både gir muligheter og utfordringer knyttet til fremskaffelse og forvaltning av materiell. Dette er forhold som Forsvarsmateriell vil ta med seg i videreutviklingen av etaten og gjennomføringen av virksomheten. Forsvarsmateriell vil derfor videreutvikle samarbeidet med Forsvarets forskningsinstitutt og forsvarsindustrien.

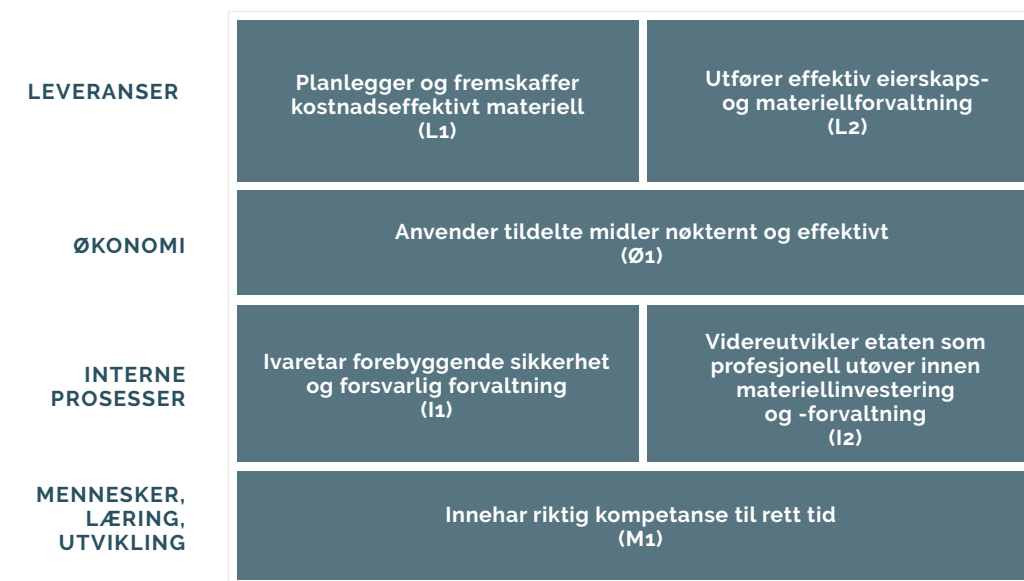
De viktigste forholdene som påvirker Forsvarsmateriells evne til å løse samfunnsoppdraget på sikt beskrives nedenfor. Forsvarsmateriell skal bidra til at Forsvaret får tilgang til kosteffektivt og sikkert

materiell i tråd med vedtatte langsiktige planer, og slik bidra til at Forsvaret oppnår nødvendig reaksjonsevne, kampkraft og utholdenhet.

Langtidsplanen innebærer betydelig økning i investeringer i perioden 2017–2020 i nytt hovedmateriell til Forsvaret. Samtidig skal gammelt materiell driftes inntil nytt materiell er innfaset. Forvaltningsmessig overføring av eksisterende materiellsystemer fra dagens materiellhåndteringssystem til FIF 3.0 vil kreve betydelige ressurser og kompetanse over en lengre periode. Etablering av selvstendig regnskap etter unntaksperioden 2016–2017 vil kreve en betydelig innsats fra hele organisasjonen. En kritisk suksessfaktor i arbeidet er en tett samhandling mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell for å sikre prioriteringer og tilgang til personell i begge etatene.

Sentralt i oppdraget for 2017–2020 står krav til effektivisering innen materiellinvestering, materiellforvaltning og intern drift.

Forsvarsmateriells strategiske målbilde for 2017–2020 fremgår av figur 3. Målbildet er noe justert fra 2016 ved at det nå er seks mål i forhold til syv mål i 2016. Mål Ø2, kostnadseffektive materiellsystemer for Forsvaret og øvrige etater fra 2016 er lagt inn i mål L2, utfører eierskaps- og materiellforvaltning, for perioden 2017–2020 og utgår dermed som eget mål. De seks strategiske målene for 2017 er alle justert i forhold til langtidsplanen for perioden og målbildet for sektoren. Forsvarsmateriells målbilde brukes til gjennomgående styring av organisasjonen.

Figur 3:
Målbilde 2017–2020

Mål L1: Planlegger og fremskaffer kostnadseffektivt materiell

Langtidsplanen for 2017–2020 legger opp til en betydelig økning i materiellinvesteringene. Anskaffelse av nye kampfly er prioritert i tillegg til at det i begynnelsen av perioden er viktig å få fullført en rekke pågående prosjekter. Forsvarsmateriell må allerede i 2017–2018 forberede organisasjonen på å håndtere et mer enn doblet investeringsvolum.

Planen legger opp til at materiellet som anskaffes, skal ha en nøktern god nok-tilnærming, og det skal som hovedregel anskaffes ferdig utviklet materiell. Der det er hensiktsmessig, skal det søkes å etablere flernasjonalt samarbeid med allierte og partnere ved anskaffelse av materiell. Det skal videre oppnås en kvalitetsforbedring og effektivisering av materiell-

investeringsprosessen. Forsvarsmateriell skal arbeide aktivt for å få ned den samlede ressursbruken i gjennomføring av investeringsprosjektene.

Det er så langt gitt fullmakt til anskaffelse av 40 kampfly, dvs. leveranser frem til og med 2022. Fra og med 2017 vil Norge motta seks fly årlig, og vi vil få de siste flyene i 2024. Kontrakter inngås fortløpende for leveranser av nye fly.

I 2017 skal Forsvarsmateriell motta og overlevere seks F-35-kampfly, hvorav de tre første ankommer Ørland mot slutten av året. Forsvarsmateriell bistår Justis- og beredskapsdepartementet i å anskaffe de nye søk- og redningshelikoptrene samtidig som innfasingen av NH-90 fortsetter med helikoptre i ferdig konfigurasjon. Det har aldri vært mottatt så mye luftmateriell på ett år, og det er forventet en ytterligere økning i 2018 og utover i perioden med blant annet anskaffelse av nye maritime patruljefly. Siden dette er en situasjon som vil vedvare i flere år, medfører det behov for å øke bemanningen på luftområdet.

MOBILT LUFTVERN: Kontrakten for leveranse av nytt kampluftvern ble inngått med norsk forsvarsindustri i starten av 2017. Foto: Torbjørn Kjosvold, Forsvaret.

På landsiden vil Forsvarsmateriell motta nye CV90-kampvogner og slutføre hoveddelen av leveransen til Hæren i løpet av 2017 og 2018. Anskaffelsen av kampluftvern starter med leveranser fra 2018. Forsvarsmateriell har startet anskaffelsen av nye feltvogner til Heimevernet med leveranser i 2018–2021. Øvrige større anskaffelser til Hæren vil avvete konklusjonene i den pågående landmaktutredningen.

Oppdrag om utarbeidelse av beslutningsgrunnlag for et stort antall prosjekter innen IKT-området er mottatt. Antall nye oppdrag og fullføringen av de som er startet, medfører et behov for å styrke kapasiteten til å planlegge og gjennomføre prosjekter på dette området.

Det nye logistikk- og støttefartøyet som skal hete KNM «Maud», skal, etter justert plan, overleveres til Forsvaret høsten 2017 – et år forsinket på grunn av store utfordringer hos verftet. Forsvarsmateriell vil i løpet av 2017 gjennomføre kontraktsforhandlinger med aktuelle norske leverandører til de tre nye helikopterbærende kystvaktfartøyene som skal avløse Nordkapp-klassen.

Forsvarsmateriell er forberedt på at gjennomføringsoppdraget for anskaffelse av nye ubåter vil bli gitt i løpet av 2017, med mål om kontraktsinngåelse i 2019. Dette muliggjør en innfasing av nye ubåter fra midten av 2020-tallet og frem mot 2030, som igjen bidrar til at Norge kan opprettholde en kontinuerlig ubåtkapasitet når ULA-klassen fases ut.

Forsvarsmateriell vil støtte Forsvaret i reservedelsanskaffelser og oppbygging av logistikk gjennom hele perioden.

INTERNASJONALT MATERIELLSAMARBEID

Stortinget behandlet Meld. St. 9 *Nasjonal forsvarsindustriell strategi* i april 2016. Behandlingen av meldingen i Stortinget viste bred oppslutning om hovedlinjene i regjeringens politikk og den nasjonale forsvarsindustrielle strategien.

Forsvarsmateriell er gitt konkrete oppgaver i Forsvarsdepartementets iverksetting av strategien. Store anskaffelser som kampluftvern og ubåter brukes for å videreutvikle en kompetent og konkurransedyktig norsk forsvarsindustri.

Gjennom kompetanse, markedskunnskap og erfaring er Forsvarsmateriell rådgiver for Forsvarsdepartementet ved beslutning om bruk av strategiens virkemidler. Forsvarsmateriell har en sentral rolle i informasjonsutvekslingen mellom forsvarssektoren og norsk forsvarsindustri.

Forsvarsmateriell skal være en krevende kunde,

slik at industrien utvikler og produserer kosteffektive løsninger som tilfredsstillende sektorens behov og som derved også vil ha potensial for å lykkes i det internasjonale markedet. Forsvarsmateriell vil støtte Forsvarsdepartementets strategi for å ivareta norske sikkerhetsinteresser gjennom bruk av industrisamarbeidsavtaler og gjenkjøp for dermed å støtte en norsk forsvarsindustri.

FLERNASJONALT FORSVARSSAMARBEID

Flernasjonalt forsvarssamarbeid anses i økende grad som et viktig virkemiddel for å løse felles utfordringer i forsvarspolitikken. Stramme økonomiske rammer, prisvekst på militært materiell i tillegg til felles sikkerhetsutfordringer gjør det naturlig å styrke det flernasjonale forsvarssamarbeidet. Flernasjonalt samarbeid kan bidra til besparelser for partene, gitt riktige rammebetingelser og enighet om krav og tidslinjer for anskaffelsen.

Norge støtter opp under initiativ i NATO for å hente ut felleskapasiteter. Forsvarsmateriell er en aktiv støttespiller for Forsvarsdepartementet på dette området. Forsvarsmateriell har fra 1. januar 2017 rollen som norsk representant i samarbeidsforaene i NATO Armament Groups.

Forsvarsmateriell er også engasjert i nordisk materiellsamarbeid og har fra januar 2017 fått rollen som norsk representant i materiellsamarbeidet innenfor Nordic Defence Cooperation, NORDEF CO PA Armaments.

Mål L2: Utfører effektiv eierskaps- og materiellforvaltning

Forsvaret disponerer en stor og kompleks materiellportefølje. Innføringen av nytt materiell samtidig som eksisterende materiellsystemer driftes øker arbeidsmengden både på materiell driftssiden og den tilhørende forvaltningen.

For perioden 2017–2020 skal materielltilgjengeligheten økes. Dette innebærer mer materiell i daglig bruk og dermed økte krav til vedlikehold, tilgang på reservedeler og evne til raskt å kunne håndtere mangler og feil som dukker opp. Eksempler er innfasing av moderne CV90-kampvogner og full drift av øvrige materiellsystemer på landsiden. I Sjøforsvaret skal fire

«Ny langtidsplan for forsvarssektoren legger opp til en stor økning i materiellinvesteringer i nye strategiske kapasiteter i perioden 2018–2022.»

«Innen 2020 skal Forsvarsmateriell være en profesjonell og kostnadseffektiv etat for materiellinvestering og materiellforvaltning i forsvarssektoren.»

fregatter være operative til enhver tid, og aktivitetsnivået for både fartøy i Skjold-klassen og ubåter i ULA-klassen økes frem til de utfases. To minerydderfartøy fases ut før 2020. De øvrige minerydderfartøyene utfases etter 2020 og erstattes av autonome systemer.

For å effektivisere materielldriften og forvaltningen vil det være påkrevd med en rekke tiltak, herunder økt bruk av sivilt-militært samarbeid og forbedringer innenfor hovedprosessene forvalte og utfase. En vesentlig faktor for å være i stand til å utføre effektiv eierskaps- og materiellforvaltning er god systemstøtte, inkludert forvaltning av masterdata. En forbedret forvaltning både i Forsvaret og Forsvarsmateriell skal sikre at tiltak blir iverksatt til riktig tid for å opprettholde materiellens sikkerhet, tilgjengelighet og operative og tekniske relevans.

Mål Ø1: Anvender tildelte midler nøkternt og effektivt

Ny langtidsplan for forsvarssektoren legger opp til en stor økning i materiellinvesteringer i nye strategiske kapasiteter i perioden 2018–2022. Forsvarsmateriell legger stor vekt på at tilgjengelige midler skal anvendes nøkternt og effektivt, og styres slik at prioriterte investeringer kan gjennomføres til riktig tid. Reduserte gjennomføringstider, nøkterne krav til materiell og samarbeid med industri og andre land er viktige virkemidler for å oppnå dette. Det økte aktivitetsnivået de kommende årene vil medføre økte gjennomføringskostnader i Forsvarsmateriell. Samtidig skal effektivisering innenfor flere områder bidra til å redusere sektorens samlede kostnader både innenfor investering og drift.

Den største investeringen de kommende årene vil fortsatt være nye kampfly over kapittel 1761.

Mål I1: Ivaretar forebyggende sikkerhet og forsvarlig forvaltning

FOREBYGGENDE SIKKERHET

Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Norge og Europa tilsier at situasjonen vil være uoversiktlig i tiden fremover. Forsvarsmateriells rolle som bidragsyter til Forsvarets operative evne i hele krisespennet krever en relevant sikkerhetsorganisasjon som effektivt bidrar til egenbeskyttelse og rettidig beslutningsgrunnlag for ledelsen.

En ny instruks fra Forsvarsdepartementet vil være retningsgivende for å etablere en gjennomgående sikkerhetsorganisasjon i hele etaten. Som nyetablert etat vil det være viktig å etablere en felles sikkerhetskultur og situasjonsforståelse gjennom opplæring og informasjonskampanjer. Forsvarsmateriell vil i arbeidet med å bedre sikkerhetstilstanden speile Forsvarets strategiske mål, for på den måten å bidra til Forsvarets operative evne.

FORSVARLIG FORVALTNING

Periodisert virksomhetsregnskap vil på sikt gi bedre styringsinformasjon som grunnlag for effektiv og god virksomhetsstyring. Virksomhetsregnskapet vil gi bedre oversikt over verdier og gi bedre kostnadsinformasjon, og slik bidra til bedre forvaltning av eiendeler og bedre internkontroll. Det gjenstår et betydelig arbeid frem mot adskilt regnskapsløsning for Forsvaret

og Forsvarsmateriell som etter planen skal være på plass i 2018.

Modenhet innenfor internkontroll kartlegges årlig i hele organisasjonen for å avdekke behov for tiltak for å sikre at korrekte holdninger og etterlevelse av rutiner og regelverk. Det er tatt i bruk en modell for å sikre jevnlig evaluering av modenhet på alle nivåer i Forsvarsmateriell. Se del IV for ytterligere detaljer om styring og kontroll.

Forsvarsmateriell har et fokus på å gjennomføre samtlige anskaffelser i henhold til gjeldende regelverk. I denne forbindelse vil satsningen på kompetanseheving fortsette, særlig innfor integritetsprogrammet, regelverket for anskaffelser, avhendinger og materiellkontroll. Det skal videre implementeres systemer for overvåking og styring av kontraktsrisiko på porteføljenivå.

Mål I2: Videreutvikle virksomheten

Innen 2020 skal Forsvarsmateriell være en profesjonell og kostnadseffektiv etat for materiellinvestering og materiellforvaltning i forsvarssektoren. Etaten skal være en skalerbar kompetanseorganisasjon og en god rådgiver for Forsvarsdepartementet. Forsvaret og øvrige etater i sektoren. Dette målet skal nås gjennom kontinuerlig å forbedre og effektivisere intern drift og etatens hovedprosesser fremskaffe, forvalte og utfase.

Innenfor etatsdriften skal interne styringslinjer og støtteprosesser standardiseres, mulige stordriftsfordeler innenfor støtteressurser kartlegges og utnyttes, samt at kompetansestyringen skal styrkes. I hovedprosessen «fremskaffe» vil vekten ligge på god styring av prosjektporteføljen, kortere gjennomføringstider og økt hyllevarerandel i prosjektene. I hovedprosessen «materiellforvaltning» skal prosessene stan-

dardiseres og forbedres samt at det vil arbeides med å identifisere og iverksette tiltak som kan redusere Forsvarets materielldriftskostnader. Innenfor hovedprosessen «utfasing av materiell» vil fokuset være på å videreutvikle gode rutiner for effektiv og forsvarlig utfasing av materiell.

I perioden vil videreutvikling av etaten balanseres mot det økte produksjonsnivået for å sikre at leveranser er i henhold til forventningene fra Forsvarsdepartementet og Forsvaret.

Mål M1: Innehar riktig kompetanse til rett tid

Forsvarsmateriell vil i den videre kompetanseutviklingen styrke vår kompetanse innen ny teknologi og digitalisering, og i tillegg ha spesielt fokus på virksomhetsstyring, prosjektledelse, juridiske og merkantile områder.

Forsvarsmateriells rekrutteringsgrunnlag har vært godt i 2016, og det forventes å være god tilførsel av kompetent personell. Det er nødvendig å sikre tilstrekkelig tilgang på militært personell med god oversikt over, og innsikt i, Forsvarets behov for nye materiellkapasiteter.

I tillegg vil det være nødvendig å justere rekrutteringstakt og fremdrift basert på kommende investeringsprosjekter.

For at alle i Forsvarsmateriell skal kunne yte sitt beste, må det tilrettelegges for et godt, trygt og utviklende arbeidsmiljø. I 2017 vil det komme en ny internasjonal standard for arbeidsmiljø. Forsvarsmateriell vil vurdere implementering av standarden.

Det vil i 2017 gjennomføres en medarbeiderundersøkelse i Forsvarsmateriell. Medarbeiderundersøkelsen skal kartlegge motivasjon, engasjement, oppfatninger om kvalitet og resultatoppnåelse i etaten. ■

Tillegg til årsrapport

I DYBDEN: En dykker fra KNM Roald Amundsen øver utenfor Narvik under øvelse Flotex 2016. Foto: Jakob Østheim/Forsvaret.

Miljøredegjørelse

I all hovedsak er virksomheten på miljøområdet videreført i 2016 etter samme hovedlinjer som tidligere i Forsvaret.

Miljøvern (ytre miljø) er tiltak og forholdsregler som settes i verk for å unngå at det oppstår skader på naturressurser eller naturmiljøet. Forutsetningen for denne rapporteringen er at Forsvarsmateriell er en organisasjon med ansatte som i all hovedsak jobber i kontormiljø. Det betyr at utslipp fra Forsvarets aktiviteter ikke omfattes. Med bakgrunn i ressurser og kapasitet er det overordnede målet for miljø å følge gjeldende lover og forskrifter.

ÅRETS RAPPORT

Basert på forutsetningen ovenfor er miljøpåvirkningen meget begrenset fra Forsvarsmateriell og omfatter avfallshåndtering som følge av kontorarbeid og utslipp av vaskemidler i forbindelse med renhold av kontorer. Slike stoffer i dette omfang anses ikke å gi miljøpåvirkning. Konklusjonen er derfor at Forsvarsmateriell som organisasjon i liten grad forurensar det ytre miljøet.

Forsvarsmateriell er ansvarlig for å planlegge fremskaffelsesprosjekters håndtering av de miljømessige konsekvensene av anskaffelser ut fra Forsvarsdepartementets retningslinjer for forsvarssektorens miljøstyring og Forsvarets veileder for miljøvern i materieltjenesten. Forsvarsmateriells bidrag er i all vesentlighet å stille de rette miljøkravene til leverandører og ta miljøhensyn i forbindelse med valg av leverandør og produkt.

Forsvarsmateriell har deltatt i gruppemøter i NATO EEEP (Energy, Efficiency and Environmental Protection) gruppemøter for å holde seg orientert om hva andre land gjør innenfor miljøområdet. Utover dette er det ikke gjort tiltak på dette området i 2016.

En stilling som miljøkoordinator er besluttet utlyst i 2017. Strålevernorganisasjon er etablert og strålevernkoordinatoransvar er tildelt. Her er dialog med Statens strålevern og utarbeidelse av instruks for strålevern samt søknad om virksomhetsgodkjenning oppnådd. Det vurderes medlemskap i Grønt punkt Norge.

HVORDAN ARBEIDET PLANLEGGES FREMOVER

Forsvarsmateriell ble gjennom iverksettelsesbrevet til langtidsplanen gitt i oppdrag å etablere en fagmyndighet for håndtering av søknader om forsvarsunntak fra det europeiske kjemikalier regelverket REACH og klassifisering og merking av kjemikalier (CLP). Etablering av organisasjon for ivaretagelse av fagmyndighetsområdet kjemikalieforvaltning er iverksatt.

SATSINGSOMRÅDER

Det ytre miljøet er et satsningsområde i Forsvarsmateriell og Forsvarsmateriell skal, om mulig være i forkant innen området ytre miljø.

STATUS FOR BRUK AV MILJØKRAV I ANSKAFFELSER

Det blir i alle større anskaffelser i Forsvarsmateriell stilt miljøkrav. Ved anskaffelsene benyttes kontraktsvilkår som omhandler leverandørens samfunnsansvar, hvor krav til miljøansvar fremkommer. Vedlegget omhandler sosialt ansvar, miljøansvar, virksomhetsstyring og etterlevelse. Vilkårene følges opp som en del av den ordinære kontraktsoppfølgingen. Konkrete miljøkrav til ytelsen blir verifisert i forbindelse med godkjenning av leveransen.

«Det gjøres individuelle vurderinger av kandidatene uavhengig av kjønn, etnisitet og funksjonsevne. Forsvarsmateriell ønsker å tiltrekke seg den beste kompetansen innenfor de fagområdene som organisasjonen har ansvaret for.»

Likestilling og mangfold

Forsvarsmateriell har cirka 800 sivile og 500 militære ansatte. Alt militært personell er ansatt i Forsvaret. De har søkt eller blitt disponert inn i militære stillinger i Forsvarsmateriell. Militært personell beholder sitt tilsetningsforhold i Forsvaret.

Alle statlige virksomheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering. Forsvarsmateriell jobber kontinuerlig med at det ikke skal være strukturelle, funksjonelle eller kulturelle begrunnelser for at den enkelte ikke skal få utnyttet sin kompetanse.

Det gjøres individuelle vurderinger av kandidatene uavhengig av kjønn, etnisitet og funksjonsevne. Forsvarsmateriell ønsker å tiltrekke seg den beste kompetansen innenfor de fagområdene som organisasjonen har ansvaret for. Arbeidet med likestilling er forankret i organisasjonen, og det ses på som viktig å skape en inkluderende organisasjonskultur. Forsvarsmateriells kjerneverdier integritet, respekt og ansvar er et viktig verktøy i arbeidet med å skape og opprettholde vår kultur.

Det ble ansatt 57 sivile i 2016, hvorav ti er kvinner. Tabell 6 viser antall ansatte i ulike stillingsgrupper, fordelt prosentvis på kvinner og menn, samt gjennomsnittlig brutto årslønn for de samme stillingsgruppene. Tabellen viser at avlønningen er tilnærmet lik for kvinner og menn, med unntak av kategori 3.

ETNISITET

Det er viktig for Forsvarsmateriell å være en organisasjon som speiler samfunnet. Kravet til ansettelse er norsk statsborgerskap og plettfri vandel.

NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Forsvarsmateriell legger til rette for at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan søke stillinger i vår organisasjon. De militære stillingene har krav til årlige fysiske tester som må bestås, og dette gjelder også enkelte sivile stillinger. Øvrige stillinger er tilrettelagt for at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan søke. Det er den enkeltes kompetanse som er avgjørende for tilsetting i stilling.

Forsvarsmateriell er en inkluderende arbeidslivsorganisasjon. Organisasjonen tilrettelegger for å beholde ansatte med nedsatt funksjonsevne i jobb. Forsvarsmateriell har nært samarbeid med Forsvarets bedriftshelsetjeneste som bistår med råd og veiledning. I tillegg finnes det kontaktpersoner for inkluderende arbeidsliv i avdelingene på Kolsås, Kjeller, i Oslo og Bergen.

KOMPETANSE FØRST: Arbeidet med likestilling er forankret i organisasjonen og det er viktig å skape en inkluderende organisasjonskultur. Foto: Simen Rudi/Forsvarsmateriell.

Stillingsgrupper	KJØNNSBALANSE			GJENNOMSNIITT BRUTTO ÅRSLØNN		
	Kvinner %	Menn %	Antall	Kvinner kr	Menn kr	Gj. snitt
Totalt i virksomheten	18,4	81,6	1313	558 780	600 500	595 170
KATEGORI 1: Direktør, generalmajor, avdelingsdirektør stab og brigader	10,0	90,0	10	Lederlønn	913 440	
KATEGORI 2: Avdelings- og underdi- rektør, mellomledere, seksjonssjef, oberst	16,7	83,3	48	790 100	787 750	788 142
KATEGORI 3: Rådgiver, senior- rådgiver, prosjektleder, oberstløytnant, saks- behandler og kontor- stillinger	43,2	56,8	384	539 421	627 910	589 657
KATEGORI 4: Ingeniører, avdelings-, senior-, over-, sjefs- ingeniører	12,0	88,0	459	601 650	607 400	606 711
Annet	2,9	97,1	411	560 860	567 100	566 918

Tabell 6:
Stillingsgrupper og kjønn

VI

Årsregnskap

Ledelseskommmentar til årsregnskap 2016

Forsvarsmateriell ble opprettet 1. januar 2016 som et forvaltningsorgan underlagt Forsvarsdepartementet. Etatens hovedoppdrag er å sikre Forsvaret tilgang til kostnadseffektivt og sikkert materiell i tråd med vedtatte langsiktige planer – gjennom materiellinvesteringer, eierskapsforvaltning og avhending.

Forsvarsmateriell investerer i materiell til bruk i Forsvaret og aktiverer anlegg under utførelse. Materiellsystemene overleveres til Forsvaret fortløpende, og verdiene overføres ved overleveringstidspunktet uten påslag. Forsvaret avlegger egen årsrapport, og det henvises til denne for ytterligere informasjon om Forsvaret.

Innføring av periodisert virksomhetsregnskap som supplement til kontantregnskapet har vært anbefalt både av Andreassen-utvalget (2003) og Børmer-utvalget (2015). Periodisert virksomhetsregnskap er foreløpig en frivillig ordning som statlige virksomheter kan ta i bruk i samråd med overordnet departement. Børmer-utvalget har foreslått at periodisert virksomhetsregnskap blir obligatorisk fra 2019, med en tilpasningsperiode på 2-3 år.

Et periodisert virksomhetsregnskap vil gi vesentlig bedre informasjon om kostnader i statlige virksomheter, og denne informasjonen kan brukes til å bedre økonomistyringen. Forsvarsmateriells hensikt med å ta i bruk periodisert virksomhetsregnskap er å få bedre styringsinformasjon gjennom periodisering av inntekter, kostnader, eiendeler og gjeld.

Implementering av periodisert regnskap er en regnskapsreform som vil ta tid, og gå over flere år i Forsvarsmateriell. Dette er helt naturlig og i samsvar med hva som skisseres både av DFØ, OECD og i de to NOUene som har behandlet temaet. I denne perioden vil det forekomme et visst nivå på avvik og mangler i regnskapet, men dette vil bli utbedret i løpet av implementeringsperioden. Dette betyr at periodisert virksomhetsregnskap vil avlegges for første gang for regnskapsåret 2016, men full etterlevelse av SRS først vil kunne påregnes i 2018/19.

Overgangen til periodiserte regnskaper med etablering av åpningsbalanse, kombinert med oppgraderinger av forvaltningssystemet ved inngangen til 2016 har vært utfordrende. Utfordringene er i stort håndtert gjennom 2016, men evnen til forsvarlig forvaltning vil også fremover påvirkes av disse samtidige og komplekse endringene. Forsvarsmateriells regnskap for 2016 har vært krevende på grunn av dette.

Årsregnskapet til Forsvarsmateriell for 2016 er fullstendig og gir et dekkende bilde av Forsvarsmateriells disponible bevilgninger, og av regnskapsførte utgifter og kostnader, inntekter, eiendeler og gjeld, med unntak av punktene nedenfor og tilhørende beskrivelser i prinsipper for virksomhetsregnskapet og noter til regnskapet:

- Forsvarsmateriell og Forsvaret har felles regnskaps-

og logistikksystem og det er derfor ikke fullt ut mulig å utarbeide helt separate regnskap for de to etatene. Det er søkt og innvilget dispensasjon fra økonomireglementet knyttet til dette. Årsregnskapene til begge etatene må derfor delvis sees i sammenheng.

- Forsvarsmateriell og Forsvaret har ikke systemunderstøttelse for fullt ut å kunne spore varelagerbeholdning (ref SRS 12) mellom de to etatene. Dette innebærer at transaksjoner mellom varelageret til de to etatene, samt ved overlevering av prosjektbeholdning i Forsvarsmateriell til ordinær beholdning i Forsvaret, ikke er gjenstand for full sporbarhet.
- Forsvarsmateriell og Forsvaret betaler forskudd på leveranser til leverandører. Avregning av forskuddene mellom de to etatene er ikke fullt ut gjennomført og etatene er ikke a jour med registrering (ref SRS 1). Forskuddene er ikke bekreftet av leverandørene. Se prinsippnoten for ytterligere beskrivelse av ordningen.

Det er søkt om, og innvilget, dispensasjon fra økonomiregelverket knyttet til regnskapet for 2016 og 2017. Forsvarsmateriells og Forsvarets årsregnskaper må derfor delvis sees i sammenheng. De to etatene har felles hovedbok, konsernkonto i Norges Bank, samt felles logistikk-løsning. Derfor har det heller ikke vært mulig å få til en korrekt merverdiavgiftsrapportering, eller splitt mellom de to arbeidsgiverne i rapporteringen gjennom A-meldingen. Det er innvilget unntak for offentlig rapportering som leveres gjennom A-meldingen. Nevnte forhold vil også gjelde for regnskapsåret 2017. Lagertransaksjoner mellom de to etater blir ikke riktig avregnet via resultatregnskapet, men avregnes via mellomregnskapskonto.

Forsvarsmateriell har gjennom året etablert åpningsbalanse og samtidig bistått Forsvarets arbeid med fastsettelse av sin åpningsbalanse. Arbeidet med verdifastsettelsen er basert på statlige regnskapsstandarder, med nødvendige tilpasninger til virksomhetenes egenart, avstemt med regelverksforvalteren DFØ og fremlagt for Riksrevisjonen. Åpningsbalansen er godkjent av Forsvarsdepartementet. Det er gjennomført endring av enkelte poster ifm åpningsbalansen, og disse er godkjent gjennom et endringsnotat til åpningsbalansen. Det vil i tillegg være behov for enkelte korrigeringer i 2017 i henhold til SRS 3 av systemtekniske årsaker, nærmere omtalt i prinsippnoten for virksomhetsregnskapet.

VESENTLIGE FORHOLD VED ÅRSREGNSKAPET

INVESTERINGER

Forsvarsmateriell hadde en tildeling på 11,4 mrd. kroner knyttet til investeringer. Gjennom året er det overført materiell til Forsvaret for 5,1 mrd. kroner, og samtidig er det bygget varige verdier i Forsvarsmateriell for fremtidig overlevering til Forsvaret for 9 mrd. kroner,

«Forsvarsmateriell har satt i drift og overført materiell fra 16 investeringsprosjekter med en verdi på 5,1 mrd. kroner. Overleverte anlegg er aktivert i Forsvarets balanse som anleggsmidler og avskrives i Forsvaret.»

hvorav overføringer fra Kampflyprogrammet står for 2 mrd. kroner. De største anleggene under utførelse som er overlevert, er presentert i note 4. Forsvarets aktiveringer av overførte anlegg fra investeringene er omtalt i Forsvarets årsrapport. Det gis ytterligere omtale av prinsipper og metoder for overføring fra anlegg under utførelse i Forsvarsmateriell til anleggsmidler i Forsvaret i prinsippnoten til virksomhetsregnskapet.

DRIFTSKOSTNADER

Forsvarsmateriell har regnskapsførte kostnader på 3,0 mrd. kroner i 2016. Dette består av 1,1 mrd. kroner i lønn og andre personalkostnader (37 prosent) og andre driftskostnader, samt varekostnader på 1,9 mrd. kroner (63 prosent). De største driftskostnadene er knyttet til kostnadsført utvikling i investeringsprosjekter, mindre utstyrsanskaffelser, husleie og bruk av eksternt kompetanse. Forsvarsmateriell leier bygg og anlegg av Forsvarsbygg (FB).

VARELAGER OG DRIFTSMATERIELL

Forsvarsmateriell har en beholdning av varer og driftsmateriell på 0,8 mrd. kroner pr. 31.12.2016, vurdert til anskaffelseskost. Forsvaret har i 2016 fått overført prosjektbeholdninger og initielle reservedel-sanskaffelser klassifisert som driftsmateriell. Det gis ytterligere opplysninger i prinsippnoten til virksomhetsregnskapet vedrørende Forsvarsmateriells og Forsvarets varelager.

MERVERDIAVGIFT OG A-MELDINGEN

Forsvarsmateriell og Forsvaret har felles regnskapssystem og hovedbok, og det er av systemtekniske årsaker ikke tilrettelagt for separate merverdiavgiftsoppgaver. Forsvarsmateriell og Forsvaret rapporterer A-meldingen felles. Forsvarsmateriell har fått innvilget unntakssøknad vedrørende denne i henhold til registerforskriften § 8.

REVISJONSORDNING

Riksrevisjonen er eksternt revisor og bekrefter årsregnskapet for Forsvarsmateriell. Årsregnskapet

er ikke ferdig revidert per dags dato. Revisjonsberetningen skal foreligge innen 1. mai 2017.

ANDRE FORHOLD

Forsvarsmateriell og Forsvaret leverer felles merverdiavgiftsoppgjør. Da etatene har felles regnskap, er det av systemtekniske årsaker ikke tilrettelagt for å levere separate merverdiavgiftsoppgaver.

Forsvarsmateriell og Forsvaret rapporterer A-meldingen felles. Forsvarsmateriell sendte unntakssøknad vedrørende dette i 2016, i henhold til registerforskriften § 8. Det er ikke mottatt svar på denne unntakssøknaden per tidspunktet for regnskapsavleggelsen.

Forsvarsmateriell er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank gjennom felles bankkonto med Forsvaret.

Forsvarsmateriell innførte statlige regnskapsstandarder som prinsipp for sitt virksomhetsregnskap og tok samtidig i bruk ny felles statlig kontoplan. Forsvaret innførte nytt økonomisystem fra 2016, som Forsvarsmateriell benytter. Regnskapsåret 2016 har vært krevende på grunn av de store endringene. Årsregnskapet som en del av årsrapporten kan leses som et selvstendig dokument.

Oslo, 15. mars 2017/6. april 2017*.

Mette Sørfonden

Mette Sørfonden
direktør for Forsvarsmateriell

Arne Vetle P.H. Gulliksen

Arne Vetle P.H. Gulliksen
økonomidirektør for Forsvarsmateriell

*Enkelte justeringer og tilleggsopplysninger er innarbeidet.

Kontantregnskapet – oppstilling av bevilgnings- og artskontorrapportering

REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapet er utarbeidet og avlagt etter retningsslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten (bestemmelsene). Det er ført i henhold til krav i bestemmelsenes punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 og krav fastsatt av Finansdepartementet. Forsvarsmateriell og Forsvaret har felles regnskaps- og logistikk-system, og det er derfor ikke mulig å utarbeide helt separate regnskap for de to etatene. Det er søkt og innvilget dispensasjon fra økonomireglementet knyttet til dette. Som en konsekvens av unntaket har Forsvarsmateriell og Forsvaret felles S-rapport og felles bankkontoer. Det er også felles mellomværende med statskassen. Bevilgnings- og artskontorrapporteringen er på enkelte punkter felles for Forsvarsmateriell og Forsvaret. Forsvarsmateriell utarbeider virksomhetsregnskap etter SRS med tilhørende noter, og det utarbeides ikke noter til kontantregnskapet. Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen, og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Oppstillingen av artskontorrapporten har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan, og en nedre del som viser grupper av kontoer som inngår i mellomværende med statskassen. Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsenes punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- Regnskapet følger kalenderåret.
- Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med bruttobeløp.
- Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.

Oppstillingene av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene korresponderer med krav i bestemmelsenes punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» er lik i de to oppstillingene.

Forsvarsmateriell er en bruttobudsjettert virksomhet tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank gjennom felles bankkonto med Forsvaret. Konsernkontoordningen innebærer at alle innbetalinger og utbetalinger gjøres opp daglig mot oppgjørskontoer i Norges Bank. Forsvarsmateriell tilføres ikke likvider gjennom året, men har en trekkrettighet på Forsvarets konsernkonto som tilsvarer netto bevilgning gitt Forsvarsmateriell. Saldo på oppgjørskontoen i Norges Bank nullstilles ved overgang til nytt regnskapsår.

BEVLGNINGSRAPPORTERING

Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Forsvarsmateriell har rapportert til statsregnskapet. Disse er stilt opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet som Forsvarsmateriell har fullmakt til å disponere. Oppstillingen viser alle finansielle eiendeler og forpliktelser Forsvarsmateriell står oppført med i statens kapitalregnskap. Kolonnen «samlet tildeling» viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev gjennom belastningsfullmakter, og overført fra i fjor, for hver kombinasjon av kapittel og post.

Tall i 1000 kr	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling	Regnskap 2016	Merutgift (-) og mindretgift
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	01	Driftsutgifter	1 411 384	1 486 412	-75 028
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	44	Fellesfin. inv., nasjonalfin. andel	48 507	22 510	25 997
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	4 086 389	4 094 615	-8 226
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	48	Fellesfin. inv., fellesfin. andel	72 044	33 651	38 393
1760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	75	Fellesfin. Inv., tilskudd til NATO	87 450	86 989	461
1761	Nye kampfly med baseløsning	01	Driftsutgifter	153 859	133 938	19 921
1761	Nye kampfly med baseløsning	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	7 316 444	6 606 969	709 475
1633	Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift	01	Driftsutgifter		432 842	
Sum utgiftsført				13 176 077	12 897 926	

Tall i 1000 kr	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling	Regnskap 2016	Merinntekt og mindreinntekt (-)
4760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	01	Driftsinntekter	-52 500	-149 690	97 190
4760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	45	Store nyanskaffelser	0	-31 301	31 301
4760	Forsvarsmateriell og større anskaffelser og vedl	48	Fellesfin. Inv., inntekter	-71 536	-43 279	-28 257
4761	Nye kampfly med baseløsning	45	Store nyanskaffelser	-96 000	0	-96 000
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse		-819	
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift		-59 666	
Sum inntektsført				0	-284 755	

Tall i kroner

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet for Forsvaret 26 822 091 451

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet for Forsvarsmateriell 12 613 171 167

Kapitalkontoer samlet for begge etater

60085601	Norges Bank KK /innbetalinger	3 007 305 824
60085602	Norges Bank KK/utbetalinger	-42 385 104 443
717050	Endring i mellomværende med statskassen	-57 463 999
Sum rapportert		0

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12) *

Konto	Tekst	2016	2015	Endring
717050	Mellomværende med statskassen	601 155 567	543 691 568	57 463 999

* Netto rapportert til bevilgningsregnskapet og Beholdning rapportert til Kapitalregnskapet viser Forsvarsmateriell og Forsvaret samlet.

Note A	Forklaring av samlet tildeling utgifter			
	Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
176001		7 552	1 403 832	1 411 384
176044		7 211	41 296	48 507
176045			4 086 389	4 086 389
176048		544	71 500	72 044
176075			87 450	87 450
176101		2 489	151 370	153 859
176145		271 529	7 044 915	7 316 444
476001				52 500
476045				0
476048				71 536
476145				96 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år										
Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgifts- ort av andre iht. avgitte belastnings- fullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings- fullmakter	Merinntekter / mindreinntekte r(-) iht. merinntektsfull makt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparing er(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
176001/476001	"kan benyttes under 45"	22 162		22 162				22 162	70 192	22 162
176045/476045	«kan overføres, kan nyttes under kap 1761 post 45»	23 075		23 075				23 075	4 086 389	23 075
176048/476048	«kan overføres»	10 136		10 136				10 136	72 044	10 136
176075	«kan overføres, kan nyttes under kap 1760 post 44»	461		461				461	87 450	461
176101	«kan nyttes under kap 1761 post 45»	19 921		19 921				19 921	7 568	7 568
176145/476145	«kan overføres»	613 475		613 475				613 475	7 316 444	613 475
176044	«kan overføres»	25 997		25 997				25 997	25 997	25 997
Sum		715 227	0	715 227				715 227		702 874

FORKLARING TIL BRUK AV BUDSJETTFULLMAKTER

Forsvarsmateriell har fullmakt til å postere merverdiavgift på kapittel 1633 post 0, jf. rundskriv R-116 fra Finansdepartementet av 12. mars 2015. Posteringene på dette kapitlet omfattes av nettoføringsordningen, og er ikke en del av ordinært merverdiavgiftsoppgjør i henhold til lov om merverdiavgift.

Stikkordet «kan overføres»

Stikkordet innebærer at eventuelt gjenværende midler kan overføres til neste budsjettermin, men maksimalt et beløp tilsvarende summen av de foregående to års bevilgninger.

Stikkordet «kan benyttes under»

Stikkordet innebærer fullmakt til å overskride investeringsbevilgninger mot tilsvarende innsparing under driftsbevilgninger under samme budsjettkapittel.

KAPITTEL 1760/4760 FORSVARSMATERIELL OG STØRRE ANSKAFFELSER OG VEDLIKE- HOLD

Resultat post 01

Kapittel 1760 post 01 viser et merforbruk på 75,028 mill. kroner, og kapittel 4760 post 01 viser en merinntekt på 97,190 mill. kroner. Samlet fremkommer et mindreforbruk på 22,162 mill. kroner. Dette skyldes høy risiko knyttet til innføring av nytt økonomisystem og ny økonomimodell, og forsiktig styring i etatens første driftsår.

I etterkant av rapporteringen til statsregnskapet i periode 12 er det identifisert en postering som fordeler innbetaling fra Nav pålydende 0,9 mill. kroner. Dette er et bilag som splitter innbetaling fra Nav mellom de to etatene. Rapportering til statsregnskapet i periode 12 er følgelig for lav på kapittel 1725/01 i Forsvaret og tilsvarende for høy på kapittel 1760/01 hos Forsvarsmateriell.

Post 01 Driftsinntekter

Kapittel 4760 post 01 viser en merinntekt på 97,190 mill. kroner som skyldes refusjon fra Forsvarsbygg for utlegg ved anskaffelse av IKT-materiell.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av 22,162 mill. kroner til 2017 som følge av utsatt aktivitet og behov for styrking av post 01 i 2017 relatert til økende investeringsaktivitet.

Resultat post 44

Kapittel 1760 post 44 viser et mindreforbruk på 25,997 mill. kroner som skyldes forsinkelse i NATO-prosjektet Air Command and Control System (ACCS) og oppståtte forsinkelser i flere mindre prosjekter der utgiftene først kommer i 2017.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av 25,997 mill. kroner til 2017.

Resultat post 45

Kapittel 1760 post 45 viser et merforbruk på 8,226 mill. kroner, og kapittel 4760 post 45 viser en merinntekt på 31,301 mill. kroner. Samlet fremkommer et mindreforbruk på 23,075 mill. kroner, som skyldes merinntekter som ikke kunne disponeres.

Post 45 Inntekter

Kapittel 4760 post 45 viser en merinntekt på 31,301 mill. kroner som i hovedsak skyldes følgende:

- 23,783 mill. kroner er innbetaling av forskudd fra Litauen i forbindelse med salg av luftvern-missiler, der utgiftene til Forsvarsmateriell påløper senere.
- 5,716 mill. kroner er knyttet til salg av håndvåpen til politiet.
- 1,802 mill. kroner knyttet til konvensjonalbøter.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av 23,075 mill. kroner til 2017 på grunn av at forskuddet fra Litauen skal benyttes til å dekke Forsvarsmateriells kommende utgifter til oppgradering av missilene som selges.

Resultat post 48

Kapittel 1760 post 48 viser et mindreforbruk på 38,393 mill. kroner, og kapittel 4760 post 48 viser en mindreinntekt på 28,257 mill. kroner. Samlet fremkommer et mindreforbruk på 10,136 mill. kroner som skyldes høyere refusjoner enn budsjettert fra NATO knyttet til tidligere forfinansierte prosjekter og oppgjør av avsluttede prosjekter. Inntektene har ikke tilsvarende utgifter i 2016, men er refusjoner av tidligere års utgifter.

Post 48 Inntekter

Kapittel 4760 post 48 viser en brutto mindreinntekt på 28,257 mill. kroner, som skyldes lavere refusjoner som følge av lavere utgifter på grunn av forsinkelser i Air Command and Control System (ACCS)-prosjektet i 2016.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av netto mindreforbruk på 10,136 mill. kroner til 2017. Overføringen anbefales omdisponert til post 45 i 2017, da disse ikke vil bli benyttet på post 48.

Resultat post 75

Kapittel 1760 post 75 viser et mindreforbruk på 0,461 mill. kroner, som skyldes lavere utgifter til NATOs fellesfinansierte investeringer enn budsjettert.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av 0,461 mill. kroner til 2017.

KAPITTEL 1761/4761 NYE KAMPFLY MED BASELØSNING

Resultat post 01

Kapittel 1761 post 01 viser et mindreforbruk på 19,921 mill. kroner, som skyldes lavere driftskostnader enn budsjettet.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av mindreforbruket til 2017.

Resultat post 45

Kapittel 1761 post 45 viser et mindreforbruk på 613,475 mill. kroner, som er knyttet til forsinkede leveranser i forbindelse med Joint Strike Missile (JSM) og utsatte kontraktsinngåelser i Joint Program Office (JPO) i USA.

Inntekter post 45

Kapittel 4761 post 45 viser en mindreinntekt på 96 mill. kroner i forhold til gitt inntektskrav. Inntektskravet er gitt med en tilsvarende økt tildeling på utgiftssiden. Årsaken til avviket er at innbetalingen fra Nederland i forbindelse med kostnadsdeling for utvikling av bremseskjerm til de nye kampflyene er blitt netto regnskapsført som kostnadsreduksjon på kapittel 1761 post 45.

Overføring til 2017

Det søkes om overføring av 613,475 mill. kroner til 2017.

Artskontorrapportering

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter felles standard kontoplan for statlige virksomheter, og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Den nedre delen viser Forsvaret og Forsvarsmateriell samlet, da de to etatene avlegger felles kontantrapport (S-rapport) i 2016 og 2017, i henhold til innvilget unntakssøknad. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall Forsvarsmateriell har rapportert til statsregnskapet i 2016 etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Tildelingene skal ikke inntektsføres og vises derfor ikke som inntekt i oppstillingen. «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» og «Beholdning rapportert til kapitalregnskapet» viser Forsvarsmateriell og Forsvaret samlet. Det er således ikke sammenheng mellom oppstilling av bevilgningsregnskap og netto rapportert til bevilgningsregnskapet.

Tall i 1000 kroner

Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet

Innbetalinger fra gebyrer	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	-68
Salgs- og leieinnbetalinger	-104 886
Andre innbetalinger	-95 532
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>	-200 487

Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet

Utbetalinger til lønn	1 005 228
Andre utbetalinger til drift	613 727
<i>Sum utbetalinger til drift</i>	1 618 955
Netto rapporterte driftsutgifter	1 418 468

Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet

Innbetaling av finansinntekter	-75 248
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>	-75 248

Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet

Utbetaling til investeringer	10 721 306
Utbetaling til kjøp av aksjer	0
Utbetaling av finansutgifter	87 970
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>	10 809 276
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter	10 734 028

Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>	0

Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

Utbetalinger av tilskudd og stønader	87 379
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>	87 379

Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler

Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)	-819
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)	-59 666
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)	432 842
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>	372 357

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet

12 612 233

Oversikt over mellomværende med statskassen - viser begge etater samlet

Eiendeler og gjeld	2016	2015
Fordringer	154	90 111
Kasse	-2	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank	11 383	12 297
Skyldig skattetrekk	-607 291	-560 223
Skyldige offentlige avgifter	-593	-430
Annen gjeld	-4 806	-85 446
Sum mellomværende med statskassen	-601 156	-543 692

Virksomhetsregnskapet 2016

REGNSKAPSPRINSIPPER

Forsvarsmateriell fører og rapporterer virksomhetsregnskap i tråd med de anbefalte statlige regnskapsstandardene (SRS) av august 2015, i tillegg til ordinær rapportering etter kontantprinsippet.

Årsregnskapet er utarbeidet etter bestemmelser om økonomistyring i staten med tilhørende rundskriv og krav fra Finansdepartementet og SRS, med følgende innvilgede unntak:

- Forsvarsmateriell har unntak fra kravene i SRS 17 vedrørende balanseføring av programvare i forbindelse med utarbeidelse av åpningsbalansen.
- Forsvarsmateriell kan benytte en beløpsgrense på 100 000 kroner i stedet for 30 000 kroner ved balanseføring av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler, jf. SRS17 punkt 7. Dette gjelder både ved utarbeidelsen av åpningsbalanse og i løpende drift.
- Forsvarsmateriell har unntak fra kravene i SRS 17 vedrørende balanseføring av materiellsystem som er planlagt utfaset i løpet av 2020. Forsvaret og Forsvarsmateriell avlegger felles kontantrapport (S-rapport) til statsregnskapet. Som en konsekvens kan ikke avregningen med statskassen mellom de to etatene skilles. Forsvaret og Forsvarsmateriell har valgt å utligne avviket på linjen «Avregning med statskassen» i fremstillingen av åpningsbalansen.

ÅPNINGSBALANSE

Ved utarbeidelse av åpningsbalansen er immaterielle eiendeler og varige driftsmidler i hovedsak verdsatt

til gjenanskaffelsesverdi. Forsvarsmateriell har ingen finansielle anleggsmidler. Anlegg under utførelse og immaterielle eiendeler under utførelse følger prinsippet for etablering av åpningsbalanse i staten. Det overordnede kravet til en åpningsbalanse er at den gir et dekkende bilde av virksomhetens eiendeler og forpliktelser, og uttrykker det rette økonomiske grunnlaget for virksomhetens videre aktivitet. Hovedprinsippet er gjenanskaffelseskost, som er benyttet både for anlegg og den delen av prosjektene som ikke var satt i drift på tidspunktet for åpningsbalansen. Anskaffelseskosten for anlegg som ikke er ferdigstilt per 1. januar 2016, er som hovedregel fastsatt med grunnlag i prosjektregnskapene, justert til valutakursen og kroneverdien på tidspunktet for åpningsbalansen. Kampvognprosjektet er fastsatt tilsvarende med grunnlag i kontraktsverdien. Dette gir et godt estimat på sektorens anleggsmidler i åpningsbalansen, og disse vil overføres til Forsvaret når de blir satt i drift.

Det er avdekket feil i åpningsbalansen etter avleggelsen 16. desember 2016, som er korrigert i regnskapet. Dette omfatter korrigeringer knyttet til manglende avsetning for påløpte feriedager og tilhørende arbeidsgiveravgift. Korrigeringene er dokumentert som et tillegg til åpningsbalansenotatet. Det er i tillegg identifisert forhold i åpningsbalansen som ikke er korrigert på grunn av systemmessige og praktiske årsaker.

I verdivurderingen av anlegg under utførelse for F-35 i åpningsbalansen er det tatt med utgifter som i etterkant er identifisert som kostnader som ikke er aktiverbare i henhold til SRS 17. Åpningsbalansen for anlegg under utførelse for kampflyprosjektet er fastsatt til 3,2 mrd. kroner. Korrekt åpningsbalanse er 2,6 mrd. kroner. Dette skyldes forskjellig metodikk for

verdifastsettelse av overførte fly i 2015 i Forsvaret og Forsvarsmateriell, samt at enkelte utgifter i prosjektet ikke tilfredsstiller kravene i SRS 17 om varige verdier. Dette vil bli korrigert i 2017 i henhold til SRS 3. Korreksjonen vil føre til en reduksjon på regnskapslinjen «Anlegg under utførelse» under «Anleggsmidler», med motpost i regnskapslinjen «Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler» under «Statens kapital».

Finansieringen av anleggsmidler (eksklusive finansielle anleggsmidler) som er inkludert i åpningsbalansen, er klassifisert som en avsetning under avsnittet «Statens kapital». Denne avsetningen løses opp i takt med avskrivningen av de anleggsmidlene som finansieringen dekker.

Driftsmateriell og varelager er verdsatt til gjenanskaffelsesverdi. Øvrige omløpsmidler er verdsatt til virkelig verdi. Kortsiktig gjeld er verdsatt til pålydende. Omløpsmidler, fratrukket kortsiktig gjeld og eventuelle øvrige avsetninger, fremkommer som avregninger med statskassen.

OVERFØRINGER FRA ANLEGG UNDER UTFØRELSE TIL ANLEGG I FORSVARET

Overføringer fra anlegg under utførelse til anleggsmidler i Forsvaret dokumenteres med overleveringsforretninger. Forsvarsmateriell benytter inngående balanse tillagt akkumulert anskaffelseskost fra 2016 som grunnlag for overføringsverdien. Tilsvarende verdi aktiveres som anleggsmiddel i Forsvaret og reduserer verdien av anlegg under utførelse i Forsvarsmateriell.

For kampflyprosjektet legges verdien av kontrakten for de to overleverte flyene (LRIP8) til grunn for fastsettelsen av overføringsverdien, med gjennomsnittlig valutakurs for juli og august 2016. Prosjektet har lang varighet, og utgiftene knyttet til hvert spesifikt fly inntreffer over flere regnskapsperioder.¹ Ved avslutning av kampflyprosjektet vil resterende verdi som anlegg under utførelse overføres til Forsvaret i tilknytning til etablerte anlegg. For kampvognprosjektet legges gjenanskaffelseskosten som ble fastsatt for både anleggsmidler (Forsvaret) og anlegg under utførelse (Forsvarsmateriell) i åpningsbalansen, til grunn for overleveringsverdi i 2016. For NH-90-prosjektet er inngående balanse for anlegg under utførelse, akkumulert anskaffelseskost på inngående fakturaer i 2016 og estimert forskudd for overført helikopter lagt til grunn som overføringsverdi.

STATENS KAPITAL

Statens kapital består av virksomhetskapital, avregninger og statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler. Avsnittet viser statens samlede finansiering av virksomheten.

TRANSAKSJONSBASERTE INNTEKTER

Inntekt resultatføres når den er opptjent, og transaksjoner resultatføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet. Inntektsføring ved salg av varer skjer på leveringstidspunktet. Salg av tjenester inntektsføres i takt med utførelsen.

¹ Se tabellen i note 4, som gir oversikt over arbeidspakker i kampflyprosjektet og hvor verdiene ligger regnskapsført.

INNETKTER FRA BEVILGINGER OG INNETKT FRA TILSKUDD OG OVERFØRINGER

Inntekt fra bevilgninger og inntekt fra tilskudd og overføringer resultatføres i den perioden da aktivitetene som inntektene er forutsatt å finansiere, er utført – det vil si i den perioden kostnadene påløper (motsatt sammenstilling). Prinsippet om motsatt sammenstilling benyttes også ved årets slutt i henhold til SRS 10 av august 2015.

Den andelen av inntekt fra bevilgninger og tilsvarende som benyttes til anskaffelse av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler som balanseføres, inntektsføres ikke på anskaffelsestidspunktet, men avsettes i balansen på regnskaplinjen «Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler».

I takt med kostnadsføringen av avskrivninger av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler inntektsføres et tilsvarende beløp fra avsetningen «Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler». Periodens inntektsføring fra avsetningen resultatføres som inntekt fra bevilgninger. Dette medfører at kostnadsførte avskrivninger inngår i virksomhetens driftskostnader uten å få resultat effekt.

KOSTNADER

Utgifter som gjelder transaksjonsbaserte inntekter, kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt. Utgifter som finansieres med inntekt fra bevilgning og inntekt fra tilskudd og overføringer, kostnadsføres i takt med at aktivitetene utføres.

PENSJONER

SRS 25 legger til grunn en forenklet regnskapsmessig tilnærming til pensjoner. Det er følgelig ikke gjort beregning eller avsetning for eventuell over- eller underdekning i pensjonsordningen som tilsvarer NRS 6. Premie til SPK dekkes over sentralt kapittel i statsbudsjettet, og ved beregning av virksomhetens pensjonspremie legges det til grunn en prosentsats beregnet av SPK. Denne baserer seg på beste estimat for virksomheten. Se også note 2 for en mer detaljert beskrivelse av tilnæringsmetoden.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV ANLEGGSMIDLER

Anleggsmidler er varige og betydelige eiendeler som disponeres av virksomheten. Med varig menes

utnyttbar levetid på tre år eller mer. Med betydelig menes enkeltstående anskaffelser (kjøp) med anskaffelseskost på 100 000 kroner eller mer. Anleggsmidler er balanseført til anskaffelseskost fratrukket avskrivninger. Kontorinventar og datamaskiner (PC-er, servere m.m.) med utnyttbar levetid på tre år eller mer er balanseført som egne grupper. Anleggsmidler nedskrives til virkelig verdi ved en eventuell bruksendring, dersom virkelig verdi er lavere enn balanseført verdi.

KLASSIFISERING OG VURDERING AV OMLØPSMIDLER OG KORTSIKTIG GJELD

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter anskaffelsestidspunktet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmidler/langsiktig gjeld. Omløpsmidler vurderes til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på opptakstidspunktet.

INVESTERINGER I AKSJER OG ANDELER

Forsvarsmateriell har ingen investeringer i aksjer og andeler.

BEHOLDNING AV VARER OG DRIFTMATERIELL

Beholdninger omfatter varer og driftsmateriell som benyttes i oppføringen av anlegg under utførelse, eller som initielle reservedelspakker. Beholdninger av varer og driftsmateriell er i åpningsbalansen verdsatt til det laveste av anskaffelseskost og netto realisasjonsverdi, i tråd med SRS 12. Netto realisasjonsverdi er generelt vurdert til å være lik anskaffelseskost, siden Forsvarsmateriells omløpsmiddelbeholdninger i all hovedsak består av driftsmidler til bruk i tjenesteproduksjonen og ikke for videresalg. Det er gjort unntak for noen materialer som ikke skal reanskaffes, og disse er priset lavere enn anskaffelseskost. I løpende drift blir verdien på beholdningene justert etter prinsippet om glidende gjennomsnittspris.

Forsvarsmateriell og Forsvaret regnskapsfører sine beholdninger av varer og driftsmidler i et felles materiellregnskapssystem og er lokalisert på samme fysiske lager. Forsvarsmateriells beholdninger består utelukkende av prosjektbeholdninger knyttet til investeringsprosjekter. Forsvaret har til gjengjeld ingen prosjektbeholdninger. Skillet mellom de to statenes beholdninger understøttes dermed systematisk gjennom prosjektbeholdninger. Ved overføring av

prosjektbeholdninger til Forsvaret gjøres dette uten økonomisk konsekvens. Dette innebærer at transaksjonene løpende ikke blir bokført til riktige verdier. Varekostnader blir ikke synliggjort i Forsvarsmateriell med tilhørende inntektsføring av bevilgning og verdien av overføringen til Forvaret blir ikke synliggjort på korrekt måte. Forsvarsmateriell og Forsvaret vil arbeide med en løsning knyttet til dette i 2017.

Prosjektbeholdningene omfatter også gjenvinnbare reservedeler. Eksempler på gjenvinnbare reservedeler er motorer og girkasser. Enkelte av reservedelene har en høy gjenanskaffelsespris. Opprettelse og vedlikehold av et anleggsregister har medført kapasitetsmessige utfordringer i både anskaffelses-, vedlikeholds- og avhendingsprosessen. Et omfattende anleggsregister vil i tillegg skape økt ressursbruk gjennom internkontrollrutinene for avstemming mellom logistikk og økonomi. Forsvarsmateriell og Forsvaret har derfor valgt å aktivere gjenvinnbare reservedeler med en kostpris over en million kroner som anleggsmidler, og tilsvarende gjenvinnbare reservedeler med en kostpris under en million kroner som varelager.

Det er risiko for at varelageret ikke er fullstendig. Det er iverksatt kontrolltiltak som lagertellinger, i henhold til Bestemmelser for materiellforvaltning i Forsvaret

Det er risiko for at varelageret ikke er fullstendig. Det er iverksatt kontrolltiltak som lagertellinger, i henhold til bestemmelser for materiellforvaltning i Forsvaret (BMF) og løpende korrigeringer i 2016 i forbindelse med arbeidet med åpningsbalansen. Forsvarsmateriell og Forsvaret har ikke systemstøtte for fullt ut å kunne spore varelagerbeholdning mellom de to etatene. Dette innebærer at transaksjoner mellom varelageret til de to etatene, samt ved overlevering av prosjektbeholdning i Forsvarsmateriell til ordinær beholdning i Forsvaret, ikke er gjenstand for full sporbarhet.

FORDRINGER

Kundefordringer og andre fordringer er oppført i balansen til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. I forbindelse med regnskapsavslutningen ble det kun avsatt 0,46 prosent av den totale kundefordringsmassen mot valgt prinsipp om 1 prosent uspesifisert avsetning. Forsvaret har historisk hatt svært lite tap på de kundefordringene som Forsvarsmateriell har overtatt. Det er ikke fortatt individuelle avsetninger på tap på fordringer. Forsvarsmateriell vil vurdere om eksisterende rutiner og vurderingskriterier for individuelle avsetninger er tilstrekkelige for 2017 og fremover.

VALUTA

Pengeposter i utenlandsk valuta er vurdert til kursen ved regnskapsårets slutt. Her er Norges Banks spotkurs per 31. desember lagt til grunn.

Kundefordringer som er fakturert i utenlandsk valuta, er vurdert til kurs på transaksjonstidspunktet og ikke til valutakurs per 31. desember 2016. Leverandørgjeld i utenlandsk valuta er vurdert til kurs på transaksjonstidspunktet og ikke til valutakurs per 31. desember 2016. Beløpsmessig utgjør dette en netto overvurdering av arbeidskapitalen (leverandørgjeld – kundefordringer) tilsvarende 1,4 mill. kroner. Motpost til dette vil være resultatregnskapet under finansposter.

STATENS KAPITAL

Statens kapital består av virksomhetskapskapital, avregninger og statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler. Avsnittet viser statens samlede finansiering av virksomheten.

AVREGNINGER

For Forsvarsmateriell er nettobeløpet av alle balanseposter, med unntak av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler, finansiert av beløpet som er avregnet med statskassen. Forsvarsmateriell presenterer ikke konsernkontoene i Norges Bank som bankinnskudd. Konsernkontoene inngår i det som er avregnet med statskassen.

FORSKUDDSBETALTE KOSTNADER

Forskuddsbetalte kostnader omfatter utbetalinger til Joint Program Office (JPO) for F-35-kampfly, Foreign Military Sales (FMS), NATO Support Agency (NSPA) og andre forskudd.

Deltagelsen i den internasjonale kampflyanskaffelsen er regulert gjennom en myndighetsavtale mellom alle deltakernasjoner (MOU). Avtalen regulerer utbetalingsprosedyrer og krever innstående beløp på bankkonto i USA pålydende dekning for påfølgende kvartals utgifter. Utbetaling av forskuddsbetøp gjøres på bakgrunn av Call for Funds (CFF), som overføres til to bankkonti i USA. Uttak fra bankkontoene gjøres basert på godkjente fakturaer fra leverandørene, hvor Forsvarsmateriell mottar fakturakopier og oversikt over hvilke leveranser som ligger til grunn. Forsvarsmateriell regnskapsfører deretter reduksjon av forskudd, mot henholdsvis anlegg under utførelse og kostnadskontoer, avhengig av om kriteriene for op-

pføring av varige verdier under oppføring tilfredsstilles.

Foreign Military Sales (FMS) er en amerikansk betegnelse på alt salg av militært materiell fra USA og amerikanske leverandører til andre allierte nasjoner. For å kunne gjennomføre anskaffelser av amerikansk materiell plikter den enkelte nasjon å bruke denne ordningen. Forsvaret har siden 1995 hatt en Special Billing Arrangement (SBA) med US Government når det gjelder FMS-betalinger. SBA krever betaling etter forbruk og at det til enhver tid er dekning for de tre påfølgende månedenes forbruk på bankkontoen i USA. Forsvaret og Forsvarsmateriell har en rekke FMS-avtaler. Forsvarsmateriell benytter FMS-ordningen i forbindelse med investeringsprosjekter. Leverandørene sender ved avtalte tidspunkt inn leveringslister. Forsvaret og Forsvarsmateriell er ikke å jour med behandling av leveringslistene, noe som kan innebære en undervurdering av anlegg under utførelse og varelager. Det er på enkelte FMS-caser utfordrende å skille fordelingene av forskudd mellom Forsvarsmateriell og Forsvaret. Avregning av forskuddene mellom de to etatene er krevende, og etatene er ikke ajour med registrering (ref SRS 1). Forskuddene er ikke bekreftet av leverandørene. Det har ikke vært mulig å estimere konsekvensene av disse to forholdene. Forsvarsmateriell og Forsvaret vil i 2017 vurdere rutiner og praktisering av FMS-ordningen.

NATO Support Agency (NSPA) er en tilsvarende ordning i Europa, som benyttes i investeringsprosjekter. Ordningen skiller seg fra FMS ved at Forsvarsmateriell mottar fakturaer for de beløpene som trekkes fra bankkonto, og ikke leveringslister.

Det er i kampvognprosjektet og NH-90-prosjektet utbetalt forskudd i tidligere år, som er nærmere spesifisert i note 13. Forskuddet i kampvognprosjektet er redusert i henhold til mottatte fakturaer i 2016, hvor reduksjon av fakturaens bruttobeløp fremkommer i fakturaspesifikasjonen. Forskuddet i NH-90-prosjektet er redusert tilsvarende estimatet for den delen av forskudd som gjelder overført helikopter.

STATENS FINANSIERING AV IMMATERIELLE EIENDELER OG VARIGE DRIFTSMIDLER

Balanseført verdi av anlegg under utførelse og varige driftsmidler har motpost i regnskapslinjen «Statens

finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler».

KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Det er ikke utarbeidet kontantstrømoppstilling. Tilnærmet lik informasjon er presentert i artskonto-rapporteringen som en del av årsregnskapet.

HENDELSER ETTER BALANSEDAGEN

Forsvarsmateriell er ikke kjent med vesentlige hendelser etter 31. desember 2016 som det ikke er tatt hensyn til i årsregnskapet for 2016.

STATLIGE RAMMEBETINGELSER SOM GJELDER FORSVARSMATERIELL

Statens konsernkontoordning

Statlige virksomheter omfattes av statens konsernkontoordning. Konsernkontoordningen innebærer at alle innbetalinger og utbetalinger daglig gjøres opp mot virksomhetens oppgjørskontoer i Norges Bank.

Bruttobudsjetterte virksomheter

Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likvider gjennom året. Virksomhetene har en trekkrettighet på sin konsernkonto. For bruttobudsjetterte virksomheter nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto i Norges Bank ved overgang til nytt regnskapsår.

Valutasikring

Statlige virksomheter har ikke adgang til å utøve valutasikring. Forsvarsmateriell er en statlig virksomhet som i stor grad anskaffer materiell og tjenester fra utlandet, og er således eksponert for valutarisiko.

Selvassurandørprinsippet

Staten er selvassurandør. Det er følgelig ikke inkludert poster i balanse eller resultatregnskap som søker å reflektere alternative netto forsikringskostnader eller forpliktelser.

RESULTATREGNSKAP

Tall i 1000 kroner

	Note	31.12.2016
Driftsinntekter		
Inntekt fra bevilgninger	1	2 838 788
Inntekt fra tilskudd og overføringer	1	2 006
Inntekt fra gebyrer	1	0
Salgs- og leieinntekter	1	121 953
Andre driftsinntekter	1	91 991
<i>Sum driftsinntekter</i>		3 054 738
Driftskostnader		
Varekostnader		109 721
Lønnskostnader	2	1 091 318
Avskrivninger på varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	3,4	15 422
Nedskrivninger av varige driftsmidler og immaterielle eiendeler	3,4	0
Andre driftskostnader	5	1 775 119
<i>Sum driftskostnader</i>		2 991 580
Driftsresultat		63 158
Finansinntekter og finanskostnader		
Finansinntekter	6	167 181
Finanskostnader	6	230 339
<i>Sum finansinntekter og finanskostnader</i>		-63 158
Resultat av periodens aktiviteter		0
Avregninger og disponeringer		
Avregning med statskassen (bruttobudsjetterte) *	7	0
<i>Sum avregninger og disponeringer</i>		0
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
Avgifter og gebyrer direkte til statskassen	8	0
Avregning med statskassen innkrevingsvirksomhet		0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten		
Utbetalinger av tilskudd til andre	9	87 379
Avregning med statskassen tilskuddsforvaltning		87 379
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0

* Avregninger: Her avregnes resultatet av periodens aktiviteter. Avregningen innebærer at resultatet overføres til avregning med statskassen i balansen. Avregningen med statskassen (i balansen) består av både periodiseringsposter og poster som er en del av kontant mellomværende med statskassen.

BALANSE			
<i>Tall i 1000 kroner</i>	Note	31.12.2016	01.01.2016
EIENDELER			
A. Anleggsmidler			
I Immaterielle eiendeler			
Forskning og utvikling	3	0	0
Programvare og lignende rettigheter	3	0	0
Immaterielle eiendeler under utførelse	3	396 092	302 870
<i>Sum immaterielle eiendeler</i>		396 092	302 870
II Varige driftsmidler			
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	4	490	0
Maskiner og transportmidler	4	88 532	96 520
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	4	60 648	54 455
Anlegg under utførelse	4	12 885 420	9 090 107
Infrastruktureiendeler *	4	0	0
<i>Sum varige driftsmidler</i>		13 035 090	9 241 082
III Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler		0	0
Obligasjoner		0	0
Andre fordringer		0	0
<i>Sum finansielle anleggsmidler</i>		0	0
Sum anleggsmidler		13 431 182	9 543 952
B. Omløpsmidler			
I Beholdninger av varer og driftsmateriell			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	10	819 191	1 511 477
<i>Sum beholdning av varer og driftsmateriell</i>		819 191	1 511 477
II Fordringer			
Kundefordringer	11	16 826	10 435
Opptjente, ikke fakturerte inntekter	12	11 438	0
Andre fordringer **	13	6 022 918	5 567 404
<i>Sum fordringer</i>		6 051 183	5 577 839
III Bankinnskudd, kontanter og lignende			
Bankinnskudd	14	0	0
Kontanter og lignende	14	0	0
<i>Sum bankinnskudd, kontanter og lignende</i>		0	0
Sum omløpsmidler		6 870 373	7 089 316
Sum eiendeler		20 301 555	16 633 269

* Anlegg under utførelse består av inngående balanse, tillagt akkumulert anskaffelseskost i 2016, fratrukket verdien av overførte / driftssatte anleggsmidler i Forsvaret. Balanseposten er påvirket av manglende ajourføring av FMS-ordningen, og inneholder av den grunn noe usikkerhet. Forsvarsmateriell vurderer risikoen for at posten inneholder vesentlige mangler som liten.

** I etterkant av endringsnotatet til åpningsbalansen, ble det identifisert manglende oppføring av 1 faktura fra desember 2015, som vedrører 2016. Forskuddsbetalte kostnader er som en følge av dette undervurdert med 6,3 mill. kroner.

	Note	31.12.2016	01.01.2016
STATENS KAPITAL OG GJELD			
C. Statens kapital			
I Virksomhetskapital			
<i>Sum virksomhetskapital</i>		0	0
II Avregninger			
Avregnet med statskassen (bruttobudsjetterte)	7	-6 287 740	-6 838 136
<i>Sum avregninger</i>		-6 287 740	-6 838 136
III Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler			
Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler	3,4	-13 431 182	-9 543 952
<i>Sum statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler</i>		-13 431 182	-9 543 952
Sum statens kapital		-19 718 921	-16 382 088
D. Gjeld			
I Avsetning for langsiktige forpliktelser			
Avsetninger langsiktige forpliktelser		0	0
<i>Sum avsetning for langsiktige forpliktelser</i>		0	0
II Annen langsiktig gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld		0	0
<i>Sum annen langsiktig gjeld</i>		0	0
III Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld		- 152 564	-75 967
Skyldig skattetrekk		-9	-5
Skyldige offentlige avgifter		-16 246	-12 501
Avsatte feriepenges *		-95 141	-72 325
Mottatt forskuddsbetaling	12	-27 683	-1 719
Annen kortsiktig gjeld **	15, 16	-290 991	-88 663
<i>Sum kortsiktig gjeld</i>		-582 634	-251 180
Sum gjeld		-582 634	-251 180
Sum statens kapital og gjeld		-20 301 555	-16 633 269

* Gjennom endringsnotatet til åpningsbalansen datert 3. mars, ble det gjort avsetning av påløpte feriepenges (ikke-avviklede feriedager) som er overført fra 2015 til 2016. Avsetning ble feilaktig gjort mot underkonto 2910 (Skyldig påløpt lønn), og ikke underkonto 2941 (Skyldige feriepenges overført fra tidligere år). Avsetningen fremkommer av den grunn på regnskapslinjen for *Annen kortsiktig gjeld*, og ikke *Avsatte feriepenges*. Denne balanseomposteringen korrigeres i 2017, i henhold til SRS 3.

** Avsetning for påløpte kostnader ble gjort i åpningsbalansen, hvor 2 bilag er feilført i balansen (konto 2960 er følgelig overvurdert med 12,5 mill. kroner.)

NOTER

NOTE 1 – DRIFTSINNEKTER

Tall i 1000 kroner

	31.12.2016
Inntekt fra bevilgninger	
Inntekt fra bevilgning fra overordnet departement	11 800 993
Inntekt fra bevilgning fra andre departement, belastningsfullmakt	0
- brutto benyttet til investeringer i immaterielle eiendeler og varige driftsmidler	-9 049 949
- ubrukt bevilgning til investeringsformål (post 30-49)	0
+ utsatt inntekt fra avsetning knyttet til investeringer (avskrivninger)	15 422
+ utsatt inntekt fra avsetning knyttet til investeringer (bokført verdi avhendede anleggsmidler)	0
+ inntekt til dekning av pensjonskostnader*	72 322
- utbetaling av tilskudd til andre (ført over post 01)	0
Andre poster som vedrører bevilgninger (spesifiseres)	0
Sum inntekt fra bevilgninger	2 838 788
Inntekt fra tilskudd og overføringer	
Tilskudd og overføringer	2 006
Sum inntekt fra tilskudd og overføringer	2 006
Sum inntekt fra gebyrer	0
Salgs- og leieinntekter	
Salgsinntekter	118 830
Leieinntekt	3 123
Sum salgs- og leieinntekter	121 953
Andre driftsinntekter	
Inntekt ved avgang anleggsmidler	17 135
Taps- og skademelding	0
Royalties	19 248
Andre driftsinntekter	55 607
Sum andre driftsinntekter	91 991
Sum driftsinntekter	3 054 738

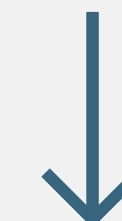
* Forsvarsmateriell får arbeidsgivers andel av pensjon dekket via samlet bevilgning til SPK.

Grunnlag for inntektsføring av utgiftsbevilgning

Tall i 1000 kroner

Kapittel og post	Kontantprinsippet			
	Utgiftsbevilgning (samlet tildeling)	Inntektsbevilgning	Rapportert inntekt	Maksimalt beregnet grunnlag for inntektsføring
176001/476001	1 411 384	52 500	149 690	1 358 884
176045/476045	4 086 389		31 301	4 055 088
176048/476048	72 044	71 536	43 279	28 765
176075	87 450			87 450
176101	153 859			153 859
176145/476145	7 316 444	96 000		7 220 444
176044	48 507			48 507
Sum				12 952 997

Periodiserings-
prinsippet
Inntektsført
bevilgning

11 800 993

Denne tabellen viser mottatte bevilgninger etter kontantprinsippet sammenholdt med inntektsført bevilgning i virksomhetsregnskapet etter periodiseringsprinsippet. Kolonnen for utgiftsbevilgning består av bevilgninger overført fra foregående budsjettår og årets bevilgninger, redusert for avgitte belastningsfullmakter. Kolonnen for inntektsbevilgning viser eventuelle inntektskrav, og beløpet reduserer grunnlaget for inntektsføring. Kolonnen for rapportert inntekt viser inntekter rapportert til statsregnskapet ved årsslutt. Ved beregning av maksimalt grunnlag for inntektsføring er utgiftsbevilgningen redusert med det laveste av beløpene i kolonnen for henholdsvis inntekts-

bevilgning eller rapportert inntekt.

Inntektsført bevilgning i virksomhetsregnskapet kan normalt ikke overskride beløpet som fremgår i kolonnen maksimalt beregnet grunnlag for inntektsføring. Inntektsført bevilgning i virksomhetsregnskapet følger prinsippet om motsatt sammenstilling. Det vil si at inntekt fra bevilgning skal sammenstilles med påløpte kostnader i perioden. Mottatte belastningsfullmakter er inntektsført med trukket beløp. Konto 390 Inntekter fra bevilgning til ordinær drift, konto 392 Inntekter fra bevilgning til investering og konto 394 Ubenyttet investeringsbevilgning utgjør kolonnen for inntektsført bevilgning (periodiseringsprinsippet).

NOTE 2 – LØNSKOSTNADER

Tall i 1000 kroner	2016
Lønn	798 609
Lønn balanseført ved egenutvikling av anleggsmidler (-)*	0
Feriepenger	97 031
Arbeidsgiveravgift	128 492
Pensjonskostnader**	49 541
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-18 026
Andre ytelser	35 672
Sum lønnskostnader	1 091 318

Antall årsverk: 1280

* Egeninnsats skal være en del av kostprisen. Det eksisterer imidlertid i dag ikke systemstøtte for å fordele lønnsutgifter på de respektive investeringsprosjektene (fordele lønnsrelaterte utgifter direkte på investeringsprosjektet som utgjør anlegget under utførelse). Ut fra vesentlighetsbetraktninger og kost-nytte-vurderinger holdes egeninnsats utenfor både i forbindelse med åpningsbalansen og i driften, inntil ERP-systemet støtter fordeling av egeninnsats på hvert enkelt prosjekt.

** Forsvarsmateriell betaler ikke selv pensjonspremie til Statens pensjonskasse (SPK), og kostnad til premie er heller ikke dekket av virksomhetens bevilgning. Premien finansieres ved en samlet bevilgning fra staten til SPK. Det er i regnskapet lagt til grunn en estimert sats for beregning av pensjonskostnad. Premiesatsen for 2016 er av SPK estimert til 6,25 prosent. Pensjonene er kostnadsført basert på denne satsen multiplisert med påløpt pensjonsgrunnlag i virksomheten. Vi viser for øvrig til note 1 om resultatføring av inntekter til dekning av pensjonskostnader (resultatnøytral løsning).

NOTE 3 – IMMATERIELLE EIENDELER

Tall i 1000 kroner	Forskning og utvikling	Programvare og lignende rettigheter	Immaterielle eiendeler under utførelse	Sum
Anskaffelseskost 01.01.2016	0	0	302 870	302 870
Tilgang i 2016	0	0	107 417	107 417
Avgang anskaffelseskost i 2016 (-) (overført Forsvaret)*	0	0	-14 196	-14 196
Fra immaterielle eiendeler under utførelse til annen gruppe i 2016	0	0	0	0
Anskaffelseskost 31.12.2016	0	0	396 092	396 092
Akkumulerte nedskrivninger 01.01.2016	0	0	0	0
Nedskrivninger i 2016	0	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger 01.01.2016	0	0	0	0
Ordinære avskrivninger i 2016	0	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2016 (-)	0	0	0	0
Balanseført verdi 31.12.2016	0	0	396 092	396 092
Avskrivningssatser (levetider)	Virksomhetsspesifikt	5 år / lineært	Ingen avskrivning	

* Avgang anskaffelseskost i 2016 (-) (overført Forsvaret)

- Prosjekt 2586 – Geografisk informasjon hadde ikke inngående balanse. Totalt immaterielt anlegg under utførelse har utgjort 4,1 mill. kroner i regnskapet for 2016, som i sin helhet er overført til Forsvaret.
- Prosjekt 4387 – Multinational Geospatial Co-production Program hadde ikke inngående balanse. Totalt immaterielt anlegg under utførelse har utgjort 10,1 mill. kroner i regnskapet for 2016, som i sin helhet er overført til Forsvaret.

Immaterielle eiendeler under utførelse

Tall i 1000 kroner		01.01.2016	31.12.2016	Endring i 2016
Prosjektnr.	Prosjektnavn			
2977	Modernisering av nasjonalt kryptoadminsystem	24 250	73 592	49 342
4981	Modernisering av beslutningsstøtte – sikkerhet	11 040	18 452	7 412
5436	Kampvogner til Hæren	16 850	24 266	7 416
8002	Gjennomgående militær meldingstjeneste	246 670	275 721	29 051
8030	Frekvensadministrasjon for NARFA Norge	1 760	1 760	0
9271	Optimalisering og gevinstrealisering av FKI	2 300	2 300	0
Totalt immaterielle eiendeler under utførelse		302 870	396 092	93 222

NOTE 4 – VARIGE DRIFTSMIDLER

Tall i hele kroner	Bygninger og annen fast eiendom	Maskiner og transportmidler	Anlegg under utførelse	Inventar	Verktøy og lignende	Data-maskiner	Andre driftsmidler	Sum
Anskaffelseskost 01.01.2016		234 108 246	9 090 107 184	39 243 151	0	53 467 789	0	9 416 926 370
Tilgang i 2016	490 128	144 960	8 928 414 529	2 316 359	3 598 770	7 285 207	281 650	8 942 531 603
Avgang anskaffelseskost i 2016 (-)		0	0	0				0
Anskaffelseskost 01.01.2016		234 108 246	9 090 107 184	39 243 151	0	53 467 789	0	9 416 926 370
Tilgang i 2016	490 128	144 960	8 928 414 529	2 316 359	3 598 770	7 285 207	281 650	8 942 531 603
Avgang anskaffelseskost i 2016 (-)		0	0	0				0
Overført til Forsvaret	0	0	-5 133 101 429	0	0	0	0	-5 133 101 429
Anskaffelseskost 31.12.2016	490 128	234 253 206	12 885 420 284	41 559 510	3 598 770	60 752 996	281 650	13 226 356 544
Akkumulerte nedskrivninger 01.01.2016	0	0	0	0	0	0	0	0
Nedskrivninger i 2016	0	0	0	0	0	0	0	0
Akkumulerte avskrivninger 01.01.2016	0	137 588 246	0	24 467 882	0	13 787 789	0	175 843 917
Ordinære avskrivninger i 2016	0	8 133 037	0	3 065 367	238 251	3 983 450	2 347	15 422 452
Akkumulerte avskrivninger avgang i 2016 (-)	0	0	0	0	0	0	0	0
Balansført verdi 31.12.2016	490 128	88 531 923	12 885 420 284	14 026 261	3 360 519	42 981 757	279 303	13 035 090 175
Avskrivningssatser (levetider)	10-60 år dekomponert lineært	3-15 år lineært	Ingen avskrivning	3-15 år lineært	3-15 år lineært	3-15 år lineært	Virksomhets-spesifikt	

Utviklingen av anlegg under utførelse i regnskapsåret

Tabellen under gir oversikt over utviklingen i de investeringsprosjektene som har aktivert anlegg under utførelse, hvor tilgangen gjennom året er over 100 mill. kroner.

Tall i 1000 kr	Prosjektnr	Prosjektnavn	IB	Tilgang 2016	Overført til Forsvaret	UB
	7602	F-35-programmet - anskaffelse	3 214 460	4 470 922	1 975 516	5 709 866
	5436	Kampvogner til Hæren	626 740	2 574 945	2 557 660	644 025
	2513	Logistikk- og støttefartøy	1 421 600	317 694	0	1 739 294
	7660	Enhetshelikopter	26 460	287 409	186 333	127 536
	6086	AEGIS COTS baseline update	33 460	232 243	42 978	222 725
	6345	Videre oppdatering av ULA-klassen	0	135 148	0	135 148
	3051	Levetidsforlengelse av Nordkapp-klassen til 2020	121 190	124 258	230 071	15 376
	Sum		5 443 910	8 142 619	4 992 559	8 593 971

Tabellen nedenfor gir oversikt over hvilke investeringsprosjekter som har overført verdier til Forsvaret gjennom 2016, og deres inngående beholdning, tilgang gjennom året og utgående beholdning.

Tall i 1000 kroner

Prosjektnr.	Prosjektnavn	IB	Tilgang 2016	Overført til Forsvaret	UB
5436	Kampvogner til Hæren	626 740	2 574 945	2 557 660	644 025
7602	F-35-programmet – anskaffelse	3 214 460	4 470 922	1 975 516	5 709 866
3051	Levetidsforlengelse av Nordkapp-klassen til 2020	121 190	124 258	230 071	15 376
7660	Enhetshelikopter	26 460	287 409	186 333	127 536
5445	Lette, pansrede patruljekjøretøy	70 110	907	54 096	16 921
6086	AEGIS COTS Baseline Update	33 460	232 243	42 978	222 725
3047	Helikoptertilpasning for ytre kystvakt	0	32 892	32 892	0
2766	Suppleringsanskaffelse Link 11	0	14 282	14 282	0
6344	Kapasitetsmessig videreutvikling av ULA-klassen	0	11 677	11 677	0
8032	Anskaffelse av fiberkapasitet	156 020	5 411	10 162	151 269
9271	Optimalisering og gevinstrealisering av FKI	7 420	18 713	8 938	17 195
00007	Forskningsfartøy	0	6 000	6 000	0
9214	Transportable IKT-moduler	41 460	16 326	2 153	55 633
8015	Nødnetterminaler	0	343	343	0
Sum		4 297 320	7 796 329	5 133 101	6 960 547

Kampflyprosjektet utgjør en betydelig andel av tilgangsverdien for anlegg under utførelse i 2016.

Kampflyprosjektet består av arbeidspakker, hvor en betydelig del av aktivitetene aktiveres som varige verdier. I tillegg kostnadsføres enkelte arbeidspakker og aktiviteter, fordi tilhørende utgifter ikke tilfredsstiller kravene til varige verdier i henhold til SRS 17. Nedenfor gis en oversikt over hvilke deler av kampflyprogrammet som utgjør anlegg under utførelse.

Arbeidspakke/aktivitet	Varig verdi	Aktivert
1.01 LRIP 7	Ja	Anleggsmiddel (Forsvaret) / anlegg under utførelse (FMA)
1.02 LRIP 8	Ja	Anleggsmiddel (Forsvaret) / anlegg under utførelse (FMA)
1.03 LRIP 9	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)
3.1 Etablering bremseskjerm	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)
3.10 Anskaffelse av 8 operative simulatorer	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)
3.3 APEX-integrasjon	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)
3.5 JSM-integrasjon på F-35	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)
3.8 Systemgrensesnitt – ALIS og nasj. NBF	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)
6.7. NIRL (PRL) – investeringer	Ja	Anlegg under utførelse (FMA)

NOTE 5 – ANDRE DRIFTSKOSTNADER

Tall i 1000 kr	31.12.2016
Husleie	71 541
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	569
Andre kostnader til drift av eiendom og lokaler	10 482
Leie av maskiner, inventar og lignende	37 484
Mindre utstyrsanskaffelser	167 048
Ammunisjon	40 415
Proviant	245
Arbeidsklær	2 655
Drivstoff	364
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	130 036
Kjøp av fremmede tjenester	1 200 656
Reiser og diett	88 687
Tap og lignende	-22
Øvrige driftskostnader	24 959
Sum andre driftskostnader	1 775 119

Kjøp av fremmede tjenester omfatter i hovedsak kostnadsført utvikling i investeringsprosjekter, bistand i investeringsfinansierte prosjekter som ikke tilfredsstillers regnskapsstandardens (SRS 17) krav til aktivisering, samt materiellforvaltning som ikke skal aktiveres.

NOTE 6 – FINANSINTEKTER OG FINANSKOSTNADER

Tall i 1000 kr	31.12.2016
Finansinntekter	
Renteinntekter	0
Valutagevinst (agio)	-167 181
Utbytte fra selskaper	0
Annen finansinntekt	0
Sum finansinntekter	-167 181
Finanskostnader	
Rentekostnad	70
Nedskrivning av aksjer	0
Valutatap (disagio)	230 263
Annen finanskostnad	6
Sum finanskostnader	230 339

Forsvarsmateriell har ikke adgang til sikre seg mot valutasingninger, og virksomheten har betydelige utbetalinger i fremmed valuta, blant annet gjennom forskuddsordningen for kampfly og ordinær FMS-ordning.

NOTE 7 A OG 7 B

Note 7 A vises særskilt for Forsvarsmateriell for sammenhengene som ikke omfattes av innvilget unntakssøknad. Deretter vises note 7 A samlet for Forsvaret og Forsvarsmateriell, da de to etatene avlegger felles kontrantrapport (S-rapport) i 2016, jamfør innvilget unntakssøknad.

Tall i hele kroner

Note 7 Sammenheng mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen (bruttobudsjetterte virksomheter)			
A) Avregnet med statskassen for Forsvarsmateriell	31.12.2016	01.01.2016	Endring
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	396 091 612	302 870 000	93 221 612
Varige driftsmidler	13 035 090 175	9 241 082 453	3 794 007 723
Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler	-13 431 181 787	-9 543 952 453	-3 887 229 334
Sum	0	0	0
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
Andre fordringer	0	0	0
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	819 190 709	1 511 477 279	-692 286 570
Kundefordringer	16 826 425	10 434 767	6 391 658
Oppptjente, ikke fakturerte inntekter	11 437 939	0	11 437 939
Andre fordringer	6 022 918 390	5 567 404 013	455 514 377
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
Sum	6 870 373 462	7 089 316 058	-218 942 596
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Avsetninger langsiktige forpliktelser	0	0	0
Øvrig langsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-152 563 524	-75 967 059	-76 596 466
Skyldig skattetrekk	-9 216	-5 332	-3 884
Skyldige offentlige avgifter	-16 246 072	-12 501 056	-3 745 016
Avsatte feriepenger	-95 141 096	-72 324 979	-22 816 117
Mottatt forskuddsbetaling	-27 683 362	-1 719 051	-25 964 310
Ammen kortsiktig gjeld	-290 990 632	-88 662 674	-202 327 958
Sum	-582 633 902	-251 180 151	-331 453 751
Avregnet med statskassen*	6 287 739 560	6 838 135 907	-550 396 347

A) Avregnet med statskassen for Forsvaret og FMA	31.12.2016	01.01.2016	Endring
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	1 014 214 935	1 072 690 000	-58 475 065
Varige driftsmidler	58 238 827 973	52 642 211 914	5 596 616 060
Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler	-59 253 042 909	-53 714 901 914	-5 538 140 995
Sum	0	0	0
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
Andre fordringer	923 135	0	923 135
Sum	923 135	0	923 135
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	31 297 427 388	31 583 365 389	-285 938 000
Kundefordringer	91 072 361	50 663 638	40 408 723
Oppptjente, ikke fakturerte inntekter	31 576 732	7 384 987	24 191 745
Andre fordringer	7 614 734 785	6 940 866 258	673 868 526
Bankinnskudd, kontanter og lignende	11 380 659	12 085 590	-704 930
Sum	39 046 191 925	38 594 365 861	451 826 064
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Avsetninger langsiktige forpliktelser	0	0	0
Øvrig langsiktig gjeld	-494 038 572	-467 261 570	-26 777 002
Sum	-494 038 572	-467 261 570	-26 777 002
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-1 133 086 687	-306 662 504	-826 424 183
Skyldig skattetrekk	-593 447	-560 653 539	560 060 092
Skyldige offentlige avgifter	-187 256 762	-255 001 080	67 744 319
Avsatte feriepenger	-1 183 197 661	-1 143 941 646	-39 256 015
Mottatt forskuddsbetaling	-29 324 276	-2 060 351	-27 263 925
Annen kortsiktig gjeld	-1 839 541 877	-658 662 655	-1 180 879 223
Sum	-4 373 000 709	-2 926 981 775	-1 446 018 935
Avregnet med statskassen*	34 180 075 779	35 200 122 517	-1 020 046 738

Finansieringen av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler fremgår som hovedregel av regnskapslinjen *Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler*. Finansieringen av nettosummen av omløpsmidler og kortsiktig gjeld fremgår som hovedregel av regnskapslinjen *Avregnet med statskassen*.

Avstemming av endring i avregnet med statskassen samlet for Forsvaret og FMA (kongruensavvik)	
Konsernkonto utbetaling	-42 385 104 443
Konsernkonto innbetaling	3 007 305 824
Netto trekk konsernkonto	-39 377 798 619
- Innbetaling innkrevingsvirksomhet og andre overføringer	-17 259 998
+ Utbetaling tilskuddsforvaltning og andre overføringer	127 894 324
+ Inntektsført fra bevilgning (underkonto 1991 og 1992)	39 689 300 256
- Gruppeliv/arbeidsgiveravgift (underkonto 1985 og 1986)	-1 402 489 191
+ Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift (underkonto 1987)	2 270 250 391
- Tilbakeførte utsatte inntekter ved avgang anleggsmidler, der avsetningen ikke er resultatført (underkonto 1996)	0
Korrigerings av avsetning for feriepenger (ansatte som går over i annen statlig stilling)	-2 252 704
Avvik knyttet til reklassifisering anleggsmidler/omløpsmidler	-267 597 691
<i>Forskjell mellom resultatført og netto trekk på konsernkonto</i>	1 020 046 768
Resultat av periodens aktiviteter før avregning med statskassen	0
Sum endring i avregnet med statskassen for Forsvaret og FMA*	1 020 046 768

B) Forskjellen mellom avregnet med statskassen og mellomværende med statskassen for Forsvaret og FMA	31.12.2016	31.12.2016	Forskjell
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	
Immaterielle eiendeler, varige driftsmidler og finansiering av disse			
Immaterielle eiendeler	1 014 214 935		1 014 214 935
Varige driftsmidler	58 238 827 973		58 238 827 973
Statens finansiering av immaterielle eiendeler og varige driftsmidler	-59 253 042 909		-59 253 042 909
Sum	0	0	0
Finansielle anleggsmidler			
Andre fordringer	923 135		923 135
Sum	923 135	0	923 135
Omløpsmidler			
Beholdninger av varer og driftsmateriell	31 297 427 388	0	31 297 427 388
Kundefordringer	91 072 361	-769 297	91 841 657
Oppptjente, ikke fakturerte inntekter	31 576 732	0	31 576 732
Andre fordringer	7 614 734 785	923 135	7 613 811 650
Bankinnskudd, kontanter og lignende	11 380 659	11 380 659	0
Sum	39 046 191 925	11 534 498	39 034 657 428
Langsiktige forpliktelser og gjeld			
Øvrig langsiktig gjeld	-494 038 572	0	-494 038 572
Sum	-494 038 572	0	-494 038 572
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-1 133 086 687	-4 800	-1 133 081 887
Skyldig skattetrekk	-593 447	-607 290 730	606 697 283
Skyldige offentlige avgifter	-187 256 762	-593 447	-186 663 315
Avsatte feriepenger	-1 183 197 661	0	-1 183 197 661
Mottatt forskuddsbetaling	-29 324 276	0	-29 324 276
Annen kortsiktig gjeld	-1 839 541 877	-4 801 087	-1 834 740 790
Sum	-4 373 000 709	-612 690 064	-3 760 310 645
Sum	34 180 075 779	-601 155 567,92	34 781 231 346,64
	-34 180 075 778,72	601 155 566,92	-34 781 231 345,64

Mellomværende med statskassen består av kortsiktige fordringer og gjeld som etter økonomiregelverket er rapportert til statsregnskapet (S-rapport). Avregnet med statskassen viser finansieringen av virksomhetens netto omløpsmidler. Netto omløpsmidler består av kortsiktige eiendeler som beholdninger og kundefordringer, redusert for kortsiktig gjeld som leverandørgjeld og skyldige skatter og avgifter. Dersom virksomheten har finansielle anleggsmidler eller langsiktige forpliktelser inngår disse i beregningen av avregnet med statskassen.

NOTE 8 – ANDRE OVERFØRINGER TIL STATEN

Forsvarsmateriell har ikke overføringer til staten i form av innkrevingsvirksomhet, purregebyrer eller annet.

NOTE 9 – ANDRE OVERFØRINGER FRA STATEN

Tall i 1000 kroner	31.12.2016
Tilskudd til finansielle foretak	0
Tilskudd til ideelle organisasjoner	0
Tilskudd til utlandet	87 379
Sum utbetalinger av tilskudd til andre	87 379

Tilskudd til utlandet utgjør kostnadsførte utbetalinger til NATO, som utgjør Norges tilskudd til fellesfinansierte prosjekter i regi av alliansen.

NOTE 10 – BEHOLDNINGER AV VARER OG DRIFTSMATERIELL (PROSEKTBEHOLDNINGER)

Tall i 1000 kroner	31.12.2016	01.01.2016
Anskaffelseskost		
Lager teknisk materiell	550 943	1 097 180
Lager sanitetsforbruksmateriell	14 743	6 764
Lager forbruksmateriell	137 593	280 784
Lager datamaskiner	720	0
Lager arbeidsklær	61 534	61 421
Lager verktøy	51 788	60 884
Lager ammunisjon	3 418	52
Lager DNF	0	5 773
Sum anskaffelseskost	820 739	1 512 858
Ukurans		
Ukurans i prosjektbeholdningene	-1 549	-1 381
Sum ukurans	-1 549	-1 381
Sum beholdninger av varer og driftsmateriell	819 191	1 511 477

Endringer i varebeholdning innenfor spesielt teknisk materiell og forbruksmateriell skyldes overføring av initialanskaffelser av reservedeler til Forsvaret samt integrasjon av materiell på materiellsystemene som en del av investeringsprosjekter.

NOTE 11 – KUNDEFORDRINGER

Tall i 1000 kroner	31.12.2016	01.01.2016
Kundefordringer til pålydende	16 888	10 519
Avsatt til forventet tap (-)	-62	-84
Sum kundefordringer	16 826	10 435

NOTE 11 – OPPTJENTE, IKKE FAKTURERTE INNTEKTER OG MOTTATTE FORSKUDDSBETALINGER

Tall i 1000 kroner	31.12.2016	01.01.2016
Opptjente, ikke fakturerte inntekter (fordring)		
Opptjent ikke fakturert driftsinntekt	11 438	0
Sum opptjente, ikke fakturerte inntekter	11 438	0
Mottatt forskuddsbetaling (gjeld)		
Mottatt forskuddsbetaling	-27 683	-1 719
Sum mottatt forskuddsbetaling	-27 683	-1 719

Mottatt forskuddsbetaling gjelder innbetalinger fra andre NATO-land for fellesfinansierte samarbeidsprosjekter. Forsvarsmateriell har i 2016 mottatt innbetalinger fra Tyskland og Nederland.

NOTE 13 – ANDRE KORTSIKTIGE FORDRINGER

Tall i 1000 kroner	31.12.2016	01.01.2016
Forskuddsbetalt lønn	-1 279	0
Reiseforskudd	992	0
Andre fordringer på ansatte	696	468
Andre forskuddsbetalte kostnader	6 022 510	5 560 670
Andre fordringer	0	6 266
Sum andre kortsiktige fordringer	6 022 918	5 567 404

ANDRE FORSKUDDSBETALTE KOSTNADER

Underkonto	Forklarende tekst	Inngående balanse	Utgående balanse	Endring
1790	Forskudd FMS (beløp som er trukket fra «Bankkonto FMS», hvor varer og tjenester ikke er levert enda)	1 355 418	1 642 626	287 207
1791	Bankkonto FMS	785 681	702 740	-82 941
1793	Bankkonto 8755.05.7455 (investeringsrelatert F-35) Bankkonto 5031.18.1893 (administrative kostnader F-35) Bankkonto 6885.99.7905 (utviklingsprogrammer C130J)	1 864 971	3 000 006	1 135 035
1799	Forskudd kampvogn	1 205 416	406 234	-799 181
	Forskudd NH90	1 112 062	1 023 097	-88 965
	Forskudd FFI	0	10 685	10 685
2990	Hercules levert Norge fra amerikansk produksjonslinje, forskudd ikke trukket ned enda *	-762 879	-762 879	0
Sum andre forskuddsbetalte kostnader		5 560 670	6 022 510	461 840

* Saldo på underkonto 2990 gjelder et erstatningsfly - Hercules. Flyet ble levert i 2015, og inngår som et anlegg hos Forsvaret. Per 31.12.2016 var ikke betalingen trukket fra FMS-forskuddskonto i USA, og fremkommer derfor som en del av underkonto 1790 og 1791 hos FMA. Motposten til forskuddet er ført på underkonto 2990. FMA presenterer den kortsiktige gjelden sammen med FMS-forskuddskontoene, slik at sammenhengen mellom gjeldsposten og forskuddet fremkommer.

NOTE 14 – BANKINNSKUDD, KONTANTER OG LIGNENDE

Forsvarsmateriell har ikke bankinnskudd og kontanter. Se for øvrig note 13 ift forskuddsbetalte kostnader, hvor underkontoene 1791 og 1793 utgjør innestående på bank, men klassifisert som forskudd.

NOTE 15 – ANNEN KORTSIKTIG GJELD

Tall i 1000 kroner	31.12.2016	01.01.2016
Påløpte kostnader	-25 625	-21 592
Midlertidig leverandørgjeld*	-227 571	-15 983
Annen kortsiktig gjeld**	-37 795	-51 088
Sum annen kortsiktig gjeld	-290 991	-88 663

* Det er etablert et system slik at det ved varemottak blir produsert en proforma inngående faktura. Denne proforma fakturaen blir bokført og avregnet som en midlertidig leverandørgjeld. Ved mottak av faktura fra leverandør blir faktura avregnet mot proforma faktura. Det kan være differanser mellom proforma faktura og endelig faktura. Midlertidig leverandørgjeld utgjorde 228 mill kroner 31.12.2016, og 16 mill kroner i åpningsbalansen.

**Totalt for Forsvarsmateriell og Forsvaret er det per 31.12.2016 ankomstregistrerte fakturaer (ankomstregistrerte fakturaer ligger ikke oppført som leverandørgjeld) for totalt 1,3 mrd. kroner. Av dette omfatter 0,6 mrd. kroner fakturaer eldre enn 60 dager. Det er ikke mulig å splitte ankomstregistrerte fakturaer mellom etatene i regnskapssystemet. Dette innebærer risiko for at avsetninger for kostnader i 2016 er undervurdert.

NOTE 16 – FORSVARSMATERIELLS STØRSTE LEVERANDØRER I 2016

Forsvarsmateriell benytter en rekke leverandører i inn- og utland. I tabellen nedenfor vises de som hadde en brutto omsetning på mer enn 100 mill. kroner i 2016.

Tall i 1000 kr

Navn	Land	Omsetning brutto NOK
FMS-ordningen, og forskudd kampflyprosjektet	US	6 838 561
BAE Systems Hägglunds AB	SE	1 641 588
Kongsberg Defence & Aerospace AS	NO	755 005
Daewoo Shipbuilding & Marine Engine	KR	298 054
THALES NORWAY AS	NO	288 142
ATEA AS	NO	263 454
NHIndustries SARL	FR	189 442
FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT	NO	153 771
FORSVARSBYGG	NO	146 829
SOPRA STERIA AS	NO	117 624
NAMMO RAUFOSS AS	NO	111 982
Viju Norge AS	NO	109 612
Saab Technologies Norway AS	NO	101 021

FORSVARSMATERIELL

VI UTRUSTER FORSVARET
www.forsvarsmateriell.com